

AKTUALNO

Na Prešernovem trgu odmevale partizanske in domoljubne pesmi

Dan zmage, dan Evrope in praznik Ljubljane

Več tisoč ljudi iz vse Slovenije je 9. maja na Prešernovem trgu v Ljubljani počastilo mednarodni dan zmage nad fašizmom in nacizmom, ko se je v Evropi pred 76 leti končala druga svetovna vojna. Počastili so tudi dan Evrope v spomin na 9. maj 1950, ko je nekdanji francoski zunanji minister Robert Schuman nakazal, kako se bo pisala zgodovina evropskega povezovanja. In ne nazadnje so počastili praznik Ljubljane, ko so sirene z ljubljanskega gradu 9. maja 1945 naznanile svobodo in mir.

Zbrani, med njimi so bili mladi in manj mladi, tudi nekdanji partizani, člani slovenske borbene organizacije, pa veterani vojne za Slovenijo in člani drugih veteranskih organizacij, so poslušali udarne besede predsednika ZZB NOB Slovenije Marijana Križmana in župana Mestne občine Ljubljana Zorana Jankovića. V izvedbi Partizanskega pevskega zbora so odmevale domoljubne in partizanske pesmi, pa tudi slovenska (Zdravljica), primorska (Vstajenje Primorske) in ljubljanska himna (Hej brigade). Glavno sporočilo proslave je bilo, da žrtve naših prednikov, ki so se borili proti okupatorju, da lahko danes tu govorimo slovensko, ne bodo nikoli pozabljene. In še: narod, ki ne spoštuje svoje zgodovine, nima prihodnosti. Tako Križman kot Janković sta se zavzela za ohranjanje vrednot NOB in partizanstva ter bila kritična do poskusov potvarjanja zgodovine in do zdajšnje politike.

Križman se je med drugim vprašal, komu je bila namenjena državna proslava na Mali gori, kamor Zveza borcev ni bila povabljen, na

kateri so brali domobranske pesmi, govornik pa niti z besedo ni (ali ni smel) omenil partizanskega gibanja. Glede osamosvojitve in nove države pa je dejal, da so vladajoči vrnili vrnjeno in plačali plačano, oropali so tovarne. Dodal je še, da toliko sovražnih besed in sovražnih tvitov, kot smo jih deležni zadnje čase, nismo slišali in ne videli zadnjih 40,

50 let. Zato je po njegovih besedah čas, da se konča agonija, in je prišel čas za nove volitve. Kritičen je bil tudi do predsednika države. Oba govornika sta izrazila podporo Slovenski tiskovni agenciji.

Zoran Janković je spomnil na dan, ko so partizani prišli v s soncem obsijano Ljubljano, in se vprašal: »Kaj je krasilo naše partizanke in partizane? Pogum, tovarištvo, prijateljstvo, sodelovanje, solidarnost, želja, da živiš v svobodni državi, da si gospodar na svoji zemlji, da govoriš svoj materni jezik. 9. maja 2021 v Ljubljani še danes živimo te vrednote, zato je Ljubljana svobodna, brez žice okrog mesta in brez žice v glavah.« Nihče ne more po besedah Jankovića spremeniti tega, da so bili partizanke in partizani na strani zaveznikov, na strani tistih, ki so premagali največje zlo 20. stoletja, fašizem in nacizem. Domobranci je označil za narodne izdajalce in poudaril, da dokler bo to vodstvo mesta, spomenika domobrancem v Ljubljani ne bo!

V okviru praznovanja mestnega praznika so 7. maja na ljubljanskem gradu podelili najvišja mestna priznanja. Naziva častna meščanka in častni meščan sta prejela Spomenka Hribar in Peter Čeperin. Tradicionalni pohod po Poti ob

Tržaški pisatelj Boris Pahor je ob neki priliki dejal: »Mi smo bili zmagovalci v drugi svetovni vojski in ni kaj diskutiratiž o tem!«

UVODNIK

Boj za demokracijo

Andreja Katič
predsednik ZZB
za vrednote
NOB Velenje

Združena Evropa je nastala na pogorišču vojne. Na dan zmage nad fašizmom in nacizmom praznuje svoj dan. 9. maja 1945 je v Topolšici nemški general Lohr podpisal kapitulacijo skupine armad E. Tako se je s posredovanjem slovenske partizanske vojske končala druga svetovna vojna v vsej jugovzhodni Evropi. Konec je bilo morije, ki je na slovenskih tleh trajala že vse od leta 1941, ko so si naše ozemlje razdelile tri okupatorske države in se namenile uničiti slovenski narod ter njegovo narodno identiteto.

Lahko smo ponosni, da je Topolšica kraj, v katerem se je rodilo novo obdobje – obdobje miru! Marsikdo ne ve, da gre za istega Lohra, ki je operativno začel drugo svetovno vojno z bombardiranjem Beograda, kar je vključevalo tudi napad na bolnišnico. Kot vojni zločinec je dobil pravično kazen.

V štiriletnem narodnoosvobodilnem partizanskem boju je sodelovalo več kot 100.000 Slovencev. V tem času so bile oblikovane lastne vojaške strukture in zgrajeni državotvorni temelji za pot v bolj socialno družbo. Oboroženi upor je bil tisto prelomno dejanje, ki je preprečilo, da bi nas okupator izbrisal. Pot k osvoboditvi in združitvi vseh Slovencev je bila hkrati podlaga za to, da je Slovenija v preizkušnji osamosvojitvene vojne lahko postala samostojna in suverena država. Narodnoosvobodilni boj je postavil temelje današnji samostojnosti in suverenosti, katerih 30 let praznujemo letos.

Danes, 80 let po začetku morije druge svetovne vojne, se lahko sprašujemo, ali še delimo vrednote EU, ki so zapisane v Lizbonski pogodbi in Listini Evropske unije o temeljnih pravicah.

Ali Slovenijo še lahko imamo za članico družbe, v kateri vladajo družbena vključenost, toleranca, pravica, solidarnost in nediskriminacija?

Ne pozabimo temeljev evropskega načina življenja – varujmo človekovo dostojanstvo, svobodo, demokracijo, enakost, pravno državo in človekove pravice. Če kdaj, danes vidimo, da demokracija in pravice niso samoumevne. Zanje si je treba prizadevati in se boriti vsak dan, vsak od nas!

KOLUMNA

Dr. Martin Premk

Brezno brez dna

Kaj je trenutna »parlamentarna raven« vladajočih strank, je bilo jasno videti med neuspelim potrjevanjem 13. maja kot predlaganega praznika »prvega upora proti okupatorju« pred parlamentarnim odborom za delo, družino in socialne zadeve. Ne samo da vladajočim »izbrancem naroda« nikakršna dejstva, ne zgodovinska ne katera koli druga, sploh niso pomembna, ampak mora biti »neumni narod« tudi tiho in sploh ne sme odgovarjati nazaj, ko ga plemeniti »izbranci ljudstva« žalijo in ponižujejo. Poslanci so nato glasovali, kot jim je bilo zaukazano, ne glede na dejstva, ki so jih slišali. Na srečo so bili preglasovani in 13. maj ne bo razglašen za »prvi upor proti okupatorju«.

Njihov namen je bil, kot so sami zapisali, s novim praznikom »utišati polemike o 27. aprilu« oziroma dnevu ustanovitve OF. Nadomestil naj bi ga »prvi spopad s sovražnikom v Sloveniji« oziroma naključni spopad tigrovcev z domačimi orožniki in italijanskimi vojaki na Mali gori, ki se je zgodil 13. maja 1941. Nihče noče pomanjševati pomena TIGRA v naši zgodovini, a bistvo delovanja organizacije TIGR je pred in ne med drugo svetovno vojno. Ko se

je vojna začela, so se vsi tigrovci priključili partizanom, po vojni pa je bilo določeno, da se tudi predvojni tigrovci izenačijo s statusom partizanov. Da je bilo vse skupaj namenjeno zgolj ukinitvi 27. aprila, spreobračanju zgodovine in blatenju partizanskega boja, je jasno pokazala tudi »državna proslava« ob dnevu upora na Mali gori. Dan OF oziroma dan upora se ni praznoval na nobenem kraju, ki bi bil povezan s partizani ali OF. Zveza borcev sploh ni bila povabljena, prav tako pa ni bilo povabljenosti niti društvo TIGR. Predsednik republike, ki ima toliko za povedati o »sožitju in spravi«, ni rekel nič o tem izključevanju in poniževanju ljudi ter potvarjanju zgodovine države, katere predsednik je. V posmeh partizanskemu boju so poleg Kajuhovih pesmi recitali še pesmi dveh tretjerazrednih belogardističnih pesnikov, ki naj bi ju »komunisti« sovražili samo zato, ker sta se borila v fašistični vojski. Bi bilo prav zanimivo videti, ali bodo tudi na kakšni proslavi ob tridesetletnici samostojnosti Slovenije recitali poleg Bore Dordevića ali brali sonete Radovana Karadžića. Ali bodo potem v »duhu sprave« tudi na švabobranskem vreščanju in rajanju v Šentjoštu zadonele »Hej,

brigade«, ali bodo v Kočevskem rogu pietetno zapeli kako žalostno od Mitje Ribičiča? Za žaljenje partizanskega boja pa so take stvari dovoljene, in ko se bo izbrisal spomin na narodnoosvobodilni boj, potem bodo tako ali tako dovoljeni samo še fašistični in cerkveni pesniki.

Nobenega dvoma ni več, da želi vladajoča politika zgodovino pisati na novo, kot so jo želeli pisati nacisti v Nemčiji po prihodu na oblast. Le da bomo namesto »tisočletnega rajha« dobili »noriško kraljestvo«, namesto kljukastega križa pa »karrantanskega panterja«. Namesto partizanov bodo v naši zgodovini samo še belogardisti in švabobrančci. V vseh pogledih je naša oblast začela spominjati na nacistično oblast iz tridesetih let prejšnjega stoletja in si želi podrediti celotno družbeno in politično življenje, vključno s kulturo in znanostjo. Čeprav se dostikrat pravi, da se zgodovina ponavlja, je res tudi, da se ne da dvakrat stopiti v isto reko. In osrednja razlika med nemškimi nacisti in našimi oboževalci in posnemovalci nacistov je ta, da so imeli nacisti v Nemčiji kmalu zagotovljeno večinsko podporo ljudi, našo trenutno oblast pa podpira manj kot petina prebivalcev.

In osrednja razlika med nemškimi nacisti in našimi oboževalci in posnemovalci nacistov je ta, da so imeli nacisti v Nemčiji kmalu zagotovljeno večinsko podporo ljudi, našo trenutno oblast pa podpira manj kot petina prebivalcev.

dneva zmage, ko je v središče Ljubljane prišla množica ljudi, čeprav shod sploh ni bil napovedan. Seveda oblastnikom ni ostalo drugega, kot da s policijo preiskujejo predsednika Zveze borcev zaradi nepriavljenega shoda in grozijo z kaznimi. Saj bi se tudi predsednik borcev lahko začel obnašati tako kot predsednik vlade in njegovi podložniki ter začel zavračati oziroma spregledovati uradno pošto. A največje maščevanje pritlehnim, zabitim, duševno ubogim in lažnim ljudem je takrat, ko se ne spustiš na njihovo raven. Trenutna raven oblastnikov je, kot kaže, brezno brez dna, saj se jim uspe vedno in vsak dan spustiti še niže, čeprav že mislimo, da to ni več mogoče. A tisti, ki tako radi posnemajo naciste in njihove metode, bi morali vedeti, da se svet laži in nasilja prej ali slej sesuje. Med drugo svetovno vojno so se Slovenci v Osvobodilni fronti štiri leta upirali fašizmu in nacizmu in na koncu zmagali. Žal fašizem in nacizem nista bila premagana, ampak sta se tudi pri nas samo potuhnili. In če bo treba, se bomo fašizmu in nacizmu spet upirali štiri leta, a na koncu ju bomo zagotovo pregnali. Ker pa vse vedno teče hitreje kot nekoč, bo zdaj verjetno potrebno manj kot štiri leta.

AKTUALNO – Izjava za javnost

Sporočilo protifašistov Istre: predsednika nista dobrodošla

Ponosni Istrani in Primorci se letos spominjamo stoletnice prvih množičnih uporov proti fašizmu. Po neštetih napadih fašističnih škvader na naše ljudi, najprej na otroke, na delavske, kulturne, nacionalne in cerkvene hrame, uredništva in tiskarne ter podjetja, se je naše ljudstvo uprlo že pred volitvami leta 1921, na katerih so fašisti poskušali s prevaro in silo priti na oblast.

Po prvih manjših uporih v Trstu in naših vaseh so prvi odločno vstali labinski rudarji, ki so prekrizali srp in kladio in ustanovili svojo delavsko republiko. Skorajda mesec in pol so vzdržali v boju z več tisoč fašisti, karabinjerji in vojaki ter italijansko vojno mornarico. Čeprav so v mestih izgubili ta prvi boj, se je upornost naših ljudi na vaseh še bolj razplamtela. Slovenci in Hrvati smo namreč bili dvakratni sovražnik italijanskega fašizma, najprej kot svobodomiselnih delavci in obenem še kot manjvredni Slovani, barbari ali schiavi, to je sužnji. Za tiste, ki ne bodo hoteli postati Italijani, so peli, da jih čaka smrt v arenah ali pa fojbah. Oboje je njihov izum, ne pa naš.

Marezige – simbol upora

Temu so se uprli naši predniki. To ni bila posamezna epizoda, ampak splošni upor v obrambo demokracije in volišč, ki so jih v vsej deželi branili pred napadi fašistov, še najbolj odmevno na barikadah v Osapski dolini in spontanem oboroženem odgovoru na fašistični napad na Marezige. Čeprav so se fašisti hudo maščevali, še huje pa njihova država, so najbolj bojovite Marezige postale simbol upora istrskih Slovencev.

Ob pomoči velikega kapitala in Vatikana je fašizem zmagal najprej

so se naši duhovniki zelo dobro zavedali, da so uporni delavci in kmetje pa tudi komunisti najprej njihovi bratje, kajti bili so tudi sami kot intelektualci naroda med prvimi žrtvami vzvišene fašistične rase. Svet se je tega zavedel šele 20 let po nas Istranih in Primorcih, zato je druga svetovna vojna zahtevala 60 milijonov mrtvih in še vse, kar se ob tem ali potem lahko zgodi, od pobojev do atomskih bomb na civilno prebivalstvo. To je bil davek, ki sta ga plačala svet in tudi naš narod za zatiskanje oči in celo kolaboracijo.

Svetovna vojna je bila končana, a fašizem ni bil premagan, njegovi gradniki so se v hladni vojni razvijali naprej in kot virusi mutirali v teror in lokalne vojne ter brezobziren boj za nadvlado sveta. Še smo v tej vojni s starim in novimi fašizmom.

Zato še danes praznujemo zmago nad fašizmom s spominom na žrtve fašizma.

Vojna končana, fašizem nepremagan

Svetovna vojna je bila končana, a fašizem ni bil premagan, njegovi gradniki so se v hladni vojni razvijali naprej in kot virusi mutirali v teror in lokalne vojne ter brezobziren boj za nadvlado sveta. Še smo v tej vojni s starim in novimi fašizmom, ki se skriva v populizmu, neoliberalizmu, partitokraciji, zlagani demokraciji, lažeh, sovraštvu do tujcev, sosedov ali celo oddaljenih narodov, manipulacijah, spreminjanju zgodovine ... Pri nas nekateri v skladu s hlapčevskim kolaboracionizmom še vedno kradejo ali razprodajajo nacionalno bogastvo tujcem in častijo domače izdajalce in fašiste, se klanjajo na grobovih voj-

cev za vrednote NOB in veteranov, ni in ne sme biti prostora. To, da populist, oblastniki in celo fašisti, ki se skrivajo za besedami svobode, demokracije, hočejo hliniti svoj humanizem na našem istrskem in primorskem protifašizmu, pa je skrunitev spomina na vse, ki so žrtvovali svoje življenje za takratne in tudi sedanje ideale ter za svobodo.

Ponosni na protifašiste

Mi Istrani in Primorci ostajamo ponosni na naše protifašiste od komunistov do duhovnikov in ti-

grovc, zlasti pa na partizane, ki so nam s svojim bojem in žrtvami ohranili življenje in narod, izborili in ustvarili državo v sedanjih mejah, in jo nato kot osveščeni uporniki, miličniki, teritorialci ali v kakršni koli drugi vlogi tudi osamosvojili. Nismo pa ponosni na tiste, ki so nam to državo z željo po totalni oblasti skregali, okradli in razprodali, in one, ki celo mrtve izkoriščajo za ustvarjanje razdora v narodu, zdaj pa bi se radi kazali še kot protifašisti.

Mi spoštujemo institucije našega naroda in države, saj smo to dokazali že z našim bojem leta 1921, nato 1941 in še z »dnevom prej« leta 1991, ne spoštujemo pa vsake osebe, ki je na teh položajih.

Zato: gospoda Borut Pahor in Janez Janša pa vsi drugi, ki ne spoštujete izročil našega protifašizma in narodnoosvobodil-

v Italiji in nato v Španiji kot klerofašizem, v Nemčiji kot nacizem in na Japonskem kot cesarski imperializem. Razvil se je v neštetih mutacijah, pri nas kot bela garda in nato domobranstvo, pri sosedih kot ustaštvo in podobno. Naše domobranstvo je bilo posebna oblika hlapčevskega kolaboracionističnega ali izdajalskega klerofašizma. Pri nas na Primorskem se ni prijel, saj

nih zločincev in celo smetišču, ki so ga Italijani spremenili v lažno fojbo. Nekateri se, tako kot je za novi fašizem značilno, skrivajo celo za sedanjo epidemijo nove koronavirusne bolezni, covida 19, in z robokopi napadajo svoje lastno svobodoljubno in uporno ljudstvo, ki hoče preprečiti razmah novih fašizmov.

Za take na proslavah žrtev fašizma v družbi nas protifašistov, bor-

nega boja ali pa se klanjate fašizmu, pri nas niste dobrodošli.

Smrt fašizmu, svoboda narodu.

Združenje protifašistov, borcev za vrednote NOB in veteranov Koper in Pokrajinski svet Južne Primorske ZZB

Koper, 14. maj 2021

DAN SPOMINOV IN TOVARIŠTVA

Pogum naprednih žensk med našimi zakladi

Ustanova dr. Šiftarjeva fundacija (UŠF), ki letos zaokroža četrstoletnico delovanja, je v Vrtu spominov in tovarištva (VST) na Petanjcih pripravila že 19. dan spominov in tovarištva in s tem potrdila zvestobo izročilom 9. maja, ko praznujemo dan zmage nad nacizmom in fašizmom ter dan Evrope. Tradicionalno prireditev je v sodelovanju z Društvom Dobrnič, ki na pobudo veterank NOB ohranja spomin na delovanje in zasluge slovenskih žensk med NOV, naslovila Naši zakladi, pogum naprednih žensk, posvečena je bila stoti obletnici rojstva Slave Klavore in 80. obletnici ustanovitve Osvobodilne fronte. Zaradi omejujočih epidemičnih razmer je slovesnost posnela osrednja pomurska televizija TV Idea in jo premierno predvajala 7. maja.

Slovesnost je s himno Vrta, Kajuhovo pesnitvijo Bosa pojdiva, dekle, obsorej, uvedel Moški pevski zbor Slava Klavora iz Maribora (njegov umetniški vodja je Aleksander Čonč), poimenovan je po pogumni ženski, aktivistki narodnoosvobodilnega gibanja, ki je šele dvajset let stara kot talka padla pod streli nemškega okupatorja. Po prižigu bakle ter pozdravnih nagovorih predsednika uprave UŠF Ernesta Ebenšpangerja ter župana domicilne občine Tišina Franca Horvata in njegovega kolega iz občine Trebnje Alojzija Kastelica je povzela besedo dr. Vera Klopčič, predsednica društva Dobrnič in članica programskega sveta UŠF. Med razčlenjevanjem večplastnega namena društva je spomnila na požrtvalne slovenske žene, ki so v oktobru leta 1943, v času surove vojne vihere, organizirale prvi kongres Slovenske ženske protifašistične zveze (SPŽZ), kar ostaja izreden dogodek v slovenskem in evropskem merilu. Slavnostna govornica je ob omem-

bi izročila ženskega gibanja pri nas »kot svobodomiselnih, miroljubnih in aktivnih povezovalnih življenjskih sil« ocenila, da se, čeprav na primer v Evropski uniji delujeta poseben urad in inštitut in so bili sprejeti pomembni dokumenti za doseg enakopravnosti žensk, ta »izgublja, bolj ko se vzpenjamo k vrhu socialne piramide in politične ali gospodarske moči, kjer še vedno prevladuje moški spol«. Med pandemijo so po njenem »ženske prevzele težji del bremen v družinskem razporejanju dela, močno se je povečalo nasilje nad ženskami v družinskem okolju, ponekod se je celo tragično končalo«. Opozorila je, da ob nevladnih organizacijah za pomoč žrtvam »manjka vključenost v strategijo državne odprave posledic pandemije«, in sklenila, da ostaja temelj delovanja društva Dobrnič krepitev mreže, kot so Ženski lobi, TIGR, Šiftarjeva fundacija, odbor taboriščnic Ravensbruck.

Pred posaditvijo rumenega dreva v čast in slavo vsem junaškim ženskam je članica upravnega odbora Društva Dobrnič mag. Majda Potrata predstavila osebnost Slave Klavore, ene od 21 slovenskih oziroma 91 jugoslovanskih narodnih

herojinj, od katerih jih je le ena petina dočkala konec vojne. Zelo poveden je bil konzul v veleposlaništvu Ruske federacije v RS Nikolaj Ljaščenko, preden je položil cvetje k spominskemu drevesu, ki ga je pred dvema letoma posadil veleposlanik RF v RS Doku Zavgajev v počastitev spomina na padle borce Rdeče armade na tako imenovani murski fronti. »Zgodovina ni poznala prej tako množične prisotnosti žensk v partizanskem gibanju, kot je to bilo med veliko domovinsko vojno, s 1. januarjem 1944 je kar 26.707 žensk od 287.453 sovjetskih rodoljubov sodelovalo v partizanskem boju, v nekaterih odredih jih je bila približno četrtnina.«

Letošnjo slovesnost je pripravila in usklajevala prof. Irena Štuhec, ki je prebrala odlomek iz spominov Majde Škufca »Kako je biti ženska včeraj, biti učiteljica v času vojne«. Med zanimivimi udeleženkami v VST na Petanjcih je bila Živa Vidmar, hči akademika Josipa Vidmarja, ki je bil eden od ustanoviteljev OF. Prireditev je povezovala Metka Celec. Zaželeli so si, da bi se »ob letu osorej« znova srečali – a takrat v živo!

Branko Žunec

KOLUMNA

Jože Poglajen

Diktatura arogance in pobalinstva

Ko na eni strani opazujemo inflacijo estetsko okornih in zgodovinsko spornih povečevanj zaslug osamosvojiteljev, smo po tridesetih letih samostojne države prvič doživeli, da vladna koalicija ne zmore izglasovati dnevnega reda zasedanja parlamenta. Samo po sebi to ne pomeni konca sveta, kot bi znal ob tem kulturno reči minister Simoniti, a za tem se skriva globoka politična kriza pri upravljanju države. Ta traja že od prejšnjih volitev, ko nam vladajo vlade, ki nimajo večine v parlamentu.

Prvo krizo v tem obdobju je zakuhal Levice, ko ni hotela prevzeti odgovornosti sodelovanja v vladi in je namesto tega spodbujala nekatere precej vprašljive levičarske projekte. Sledil je Šarčev odstop, ki pa ni prinesel predčasnih volitev. Načrte je prekrizal Janša, ko je z »izdajalskima« SMC in Desusom ter NSi sestavil novo koalicijo in takoj uvedel mehko diktaturo. Janševiki so namreč brezobzirno zasedli tako rekoč vsa vodilna mesta ne le v vladnih strukturah, denimo v policiji in vojski, ampak tudi širše v medijih, zdravstvu, kulturi, državnih podjetjih. Toda ta koalicija se je kmalu začela sesuvati. Najprej je iz nje izstopil Desus in za njim še trojica poslancev SMC, ki so oblikovali poslansko skupino nepovezanih poslancev, tako da vladna koalicija zdaj šteje le še 38 poslancev.

Toda poleg tega glasovalnega stroja za vladne predloge dosledno glasuje še pomožni, to je sedmerica tako ali drugače (pod)kupljenih »konstruktivnih« poslancev iz opozicijskega Desusa in trije Jelinčičevi, praviloma tudi oba poslanca italijanske in madžarske manjšine. A ta pomožni glasovalni stroj ne deluje vedno brezhibno. Boleče za janševike je denimo zatajil ob neuspelem poskusu zamenjati zdajšnjega predsednika parlamenta Zorčiča s Horvatom iz NSi.

So pa janševiki z omenjenimi kolaborantskimi glasovi dosegli, da so štirim v poslansko skupino nepovezanim prebeglim poslancem kratko in malo prepovedali sodelovanje v odborih in komisijah državnega zbora – kar je seveda kršitev ustave in neposredno parlamentarnega poslovanja. Ta maneuver spominja na sicer bolj brutalnega iz marca leta 1933, ko je Hitler za to, da bi dosegel dvotretjinsko večino za sprejem zakona o posebnih pooblastilih, dal zapreti 81 komunističnih poslancev, drugim iz opozicije pa je zagrozil, naj se pazijo, če zakon ne bo sprejet. Reichstag je tako s 441 proti 94 glasovom socialdemokratov izglasoval

lastno pogubo, pri čemer je posebej nečastno vlogo odigrala katoliška stranka Zentrum.

Janševiki najbrž ne bodo za to, da obdržijo oblast, posegli po tako drastičnih policijskih ukrepih, toda pozivi njihovih najvišjih funkcionarjev, kot je tisti od policijskega državnega sekretarja Gorenaka, da je treba stranko Levica prepovedati, tega ne izključujejo. Po hudih javnih kritikah so sicer stopili korak nazaj in dovolili SMC in Desusu, da ti nekaj mest v posameznih odborih in komisijah odstopijo (!) nepovezanim poslanecem, kar sta še ena oblastna aroganca in cinizem janševikov na sicer že tako predolgem seznamu. Poslovnik namreč določa, da se število mest v posameznih odborih in komisijah določi na podlagi števila poslancev v poslanskih skupinah. To pomeni,

Janševiki so brezobzirno zasedli tako rekoč vsa vodilna mesta ne le v vladnih strukturah, denimo v policiji in vojski, ampak tudi širše v medijih, zdravstvu, kulturi, državnih podjetjih.

da bi moral kolegij predsednika zaradi nove poslanske skupine nepovezanih pripraviti novo razporeditev poslancev v delovnih telesih. A vladna koalicija plus »konstruktivna opozicija« tega ne dovolita. Še več, za to, da v resnici nima (več) večine v parlamentu, naj bi bila kriva opozicija.

Tu bi moralo na prizorišče stopiti ustavno sodišče in tako ravnanje razglasiti za neustavno ter razveljaviti vse odločitve iz obdobja tega neustavnega časa. Tudi pravosodna ministrica Kozlovičeva samo jamra, da zoper janševike ne more ničesar storiti. Zato je toliko bolj hvalevredno delovanje nevladne Pravne mreže za varstvo demokracije, ki je med drugim spisala in vložila obtožnico zoper šefa vladnega urada za informiranje Urbanijo zaradi nezakonitega ravnanja zoper STA, čeprav bi to verjetno morali storiti državni tožilci po uradni dolžnosti.

Razmerja sil v odborih in komisijah državnega zbora med vladno koalicijo in opozicijo tako še vedno niso skladna z določili poslovnika, za povrh se pri tem še na debelo slepomiši. Poslovnik denimo zapoveduje, da mora opozicija imeti večino v nadzornih telesih, kot je na primer komisija za nadzor tajnih služb. Formalno jo ima (razmerje je 5 proti 4). Toda v tej komisiji je »opozicijski« Jelinčič, ki vedno potegne z janševiki in ne z opozicijo. Med politično pomembnejše komisije spada tudi komisija za volitve in imenovanja. V njej po novem sedi sedem koalicijskih poslancev in 11 opozicijskih ter poslanec Madžarov Horvath. Toda resnično razmerje je obrnjeno, kajti dva poslanca Desus ter eden iz SNS in Horvath vedno poskrbijo, da se sprejme odločitev po volji janšistov.

Čas je torej, da se politični svet pri nas res podre. Z razpisom volitev.

DOGODKI

Praznik občine Kamnik

Občina Kamnik praznuje 29. marca. Že drugo leto zapored jo je zagodla epidemija in tradicionalnih marčevskih dogodkov znova ni bilo. Kljub temu je bilo praznovanje razmeram primerno ponosno in slovesno. Rojaku Rudolfu Maistru - Vojanovu so se že dan pred praznikom s položitvijo cvetja k spomeniku na Trgu talcev ob zastavonošah veteranskih in domoljubnih organizacij občine Kamnik in Častni enoti Slovenske vojske ter Mestni godbi Kamnik, ki je poskrbela za glasbeno popestritev, poklonili župan Matej Slapar in oba podžupana, Sandi Uršič in Bogdan Pogačar. Dan pozneje, na sam praznik, pa je venec k spomeniku položil tudi minister za obrambo Matej Tonin.

Osrednja proslava je bila sestavljena iz posnetkov in dogajanja v Domu kulture Kamnik, ki pa je bilo zaradi strogih ukrepov namenjeno le peščici posameznikov. Tako smo lahko spoznali nagrajence likovnega in literarnega natečaja, ki ga je že osmo leto zapored razpisal Koordinacijski odbor veteranskih in domoljubnih organizacij občin Kamnik in Komenda, ki ga sestavljajo Društvo general Maister Kamnik, Območno združenje veteranov vojne za Slovenijo Kamnik - Komenda, Zveza združenj borcev za vrednote NOB Kamnik, Poli-

cijsko veteransko društvo Sever Ljubljana - odbor Kamnik in Območno združenje slovenskih častnikov Kamnik - Komenda. Tokratni naslov natečaja je bil Lepo je v naši domovini biti mlad. Predsednik koordinacijskega odbora Marjan Schnabl je priznanja nagrajencem podelil pred rojstno hišo Rudolfa Maistra. Pred podelitvijo priznanj Občine Kamnik je zbrane nagovoril župan Matej Slapar, ki je orisal lik Rudolfa Maistra in spregovoril o izzivih, s katerimi se bo letos ukvarjala občina.

Jasna Paladin

Skrunitev spomenika

Aprila letos so neznanci z opomnika zgodovinskih dogodkov na Titovem trgu v Postojni odstranili tablice z napisi: 1944 - požig bencina v Postojnski jami in 1945 - 1. maj osvoboditev Postojne. Z zadevo smo seznanili podžupana Andreja Berginca, ki je takoj ukrepal. Skrunitev je takoj prijavil na policijo, prav tako pa je naročil nove tablice. Te so danes že nameščene nazaj na opomnik. Zahvaljujemo se županu za tako hitro posredovanje.

Katja Vuga

KOMENTAR

Dr. France Križanič

Premog in energetska revščina

Prenehanje proizvodnje električne energije iz premogovnih termoelektrarn je povezano z rastjo cen te dobrine. Obnovljivi viri (voda, veter, sonce) imajo ob sedanjih tehnologijah in slovenskih naravnih danostih omejeno možnost in višje stroške proizvodnje električne energije. Od klasičnih virov so kot zamenjava za premogovne elektrarne na voljo jedrska elektrarna in elektrarne na zemeljski plin. Kakšna je cena električne energije, proizvedene z različnimi tehnologijami in ob uporabi različnih naravnih virov, nam kaže izračun tako imenovanega poenotene stroška električne energije (LCOE – levelized cost of energy). Proizvodna cena električne energije v termoelektrarnah na premog znaša od 65 evrov/MWh do 159 evrov/MWh, v termoelektrarnah na zemeljski plin od 151 evrov/MWh do 198 evrov/MWh, v jedrskih elektrarnah pa od 129 evrov/MWh do 198 evrov/MWh. Pri termoelektrarnah na zemeljski plin se cena nekoliko zniža v primeru kogeneracije, ko elektrarna poleg elektrike trgu dobavlja tudi paro (Lazard s Levelized cost of Energy Analysis, Version 14.0).

Zaradi odprtih vprašanj v zvezi z gradnjo novega bloka jedrske elektrarne in še bolj zaradi negotovosti, po kakšni ceni bo proizvajal električno energijo v prvih dvajsetih letih delovanja, ko bo odplačevan dolg, nastal z njegovo gradnjo, primerjamo le cene električne energije iz termoelektrarn na premog in zemeljski plin. Ob prenehanju uporabe premoga za proizvodnjo električne energije v Sloveniji ter zaprtju Premogovnika Velenje bo električno energijo, proizvedeno v premogovni elektrarni, nadomestila električna energija, proizvedena v termoelektrarni na zemeljski plin, in to po 70 odstotkov višji proizvodni ceni. Končna cene električne energije se bo manj povečala, saj bodo različni davki, davščine in stroški vzdrževanja elektroenergetskega sistema ostali nespremenjeni, upoštevamo pa tudi, da gre za zamenjavo ponudnika četrtine slovenske končne porabe te dobrine (Križanič, Košnjek, Kolšek, Jere, Vojinović: Scenariji pridobivanja premoga in proces zapiranja PV ter vpliv na TEŠ z vidika delovanja slovenskega elektroenergetskega sistema in povečanja energetske revščine v Sloveniji).

Ob povečanju cen elektrike se bosta slovenskemu prebivalstvu znižala realni dohodek in življenjski standard. Po cenah 2019 bo realni dohodek gospodinjstev upadel skoraj za 22 milijonov evrov in bo vplival na znižanje povpraševanja, enakovredno razporejeno po siceršnji strukturi porabe prebivalstva. Pod-

ražitev elektrike bo še zlasti poslabšala energetska revščina. Evropska komisija navaja, da je gospodinjstvo energetska revno, če je primorano porabiti več kot 10 odstotkov razpoložljivega dohodka za gorivo, da bi ohranilo ustrezno raven toplote. Po podatkih Statističnega urada Republike Slovenije o povprečnih razpoložljivih sredstvih gospodinjstev, porabljenih za elektriko, plin in druga goriva v stanovanjih, je leta 2015 pri nas v energetske revščini živelo kar 40 odstotkov prebivalstva, petina ljudi z najnižjim razpoložljivim dohodkom pa je skoraj 18 odstotkov tega namenjala za pokrivanje stroškov energije.

Štiričlansko gospodinjstvo, ki spada med 20 odstotkov slovenskega prebivalstva z najnižjim razpoložljivim dohodkom, bo za plačilo električne energije ob njeni višji ceni zaradi zamenjave proizvodnje te dobrine v termoelektrarnah na premog s proizvodnjo v termoelektrarnah na zemeljski plin namenilo 86 evrov več na leto (cene 2019). Glede na prvi Engelov zakon, ki pravi, da se delež izdatkov za osnovne (nujne ali eksistenčne) dobrine spreminja v nasprotni smeri od višine dohodka, lahko sklepamo, da se bo delež izdatkov za električno energijo kot nujno dobrino ob povečanju njenih cen pri najšibkejših slojih prebivalstva še povečal in da se bo na drugi strani ta sloj odpovedal nakupu drugih dobrin. Petina slovenskega prebivalstva z najnižjim razpoložljivim dohodkom bo ob podražitvi električne energije zaradi zamenjave njenega ponudnika na letni ravni zmanjšala porabo, tako da se bo na primer odpovedala 38 kilogramom kruha, ali skoraj 11 kilogramom mesa, ali 115 litrom mleka, ali 75 kilogramom jabolk, ali 32 kilogramom pralnega praška, ali dvema srajcama, ali paru čevljev, ali posteljnini za tri osebe ali kompletu jedilnega pribora in še novega likalnika (Statistični urad Republike Slovenije).

Nemčija je leta 2020 sprejela zakon o zaprtju premogovnih termoelektrarn najpozneje do leta 2038. Da bi ob tem zagotovila tako imenovani »trikotnik energetske politike« – gre za okoljsko kompatibilnost, razpoložljivost in zanesljivost ponudbe – predvideva subvencije za plačila električne energije gospodinjstvom, industriji ter drugemu poslovnemu sektorju v višini med 16 in 32 milijardami evrov (Deloitte, Nacionalna strategija za izstop iz premoga in prestrukturiranje premogovnih regij v skladu z načeli pravičnega prehoda). Pripravo ukrepov za obvladovanje energetske revščine predpisuje tudi slovenski Nacionalni energetski in podnebni načrt, sprejet februarja lani.

ZLOČINI OKUPATORJEV – Preža aprila leta 1942

S sekirami nad nedolžne prebivalce

27. aprila 1942 je bil na Preži storjen eden najbolj krutih in sadističnih zločinov italijanskega okupatorja na Slovenskem med drugo svetovno vojno. Pokojni zgodovinar Zdravko Troha je leta 2002 dneve na Preži opisal:

»16. aprila 1942 je bil na Preži ustanovljen 2. bataljon Notranjskega odreda – Južnodolenjski oziroma pozneje na kratko poimenovan Kočevski bataljon. 25. aprila 1942 so bile čete bataljona zbrane na Stružnici. Italijanski okupator je izvedel, da se tam, v lepem gozdu ok-

dno zagotovilo, da bodo štirje padli junaki polka zelo hitro in polno maščevani.«

Naslednji dan, 27. aprila, so italijanski okupatorji iz Kočevja pripeljali dva partizana, eden je bil huje ranjen, po vaseh Drežnik, Jesenov Vrt, Mokri Potok, Sadni Vrt, Rake in Mošenik pa so nasilno pobrali trinajst domačinov. Ko se je italijanska kolona z zajetimi nesrečniki premikala iz smeri Gornje in Dolnje Brige proti Moravi, so v zaselku Prežulja presenetili skupinico partizanov. Ti so se poskušali reši-

njimi, v sredini, so stali na smrt izmučeni možje. Sesti jih niso pustili, čeprav so jim pleča krvavela od težkih tovorov, ki so jih morali prenašati ves dan. Trinajst je bilo domačih in dva ranjena partizana, ki so ju nekje spotoma ujeli, sta bila z njimi. Italijani so jih zasramovali in jim pretili. Z ženo sva se jim hotela približati, toda nisva se upala, ker so tudi nama pretili s puškami in bajoneti. V strahu sva se stisnila v hišo. Nato je v sobo vdrlo nekaj vojakov in zahtevali so, da jim dam sekire. Z ženo sva mislila, da bodo sekali drva. Dal sem jim dve sekiri, pa so jih zahtevali še. Ker nisem bil dovolj uren, so si jih sami poskali. Vzeli so mi pet sekir, kolikor sem jih imel pri hiši. Kmalu nato so odpeljali domačine naprej, mimo moje hiše tja proti ograjam. Čez nekaj časa se je zaslislalo strašno kričanje in zapomaganje.«

»Ker so komunisti, naj jih požro zveri«

Poslušal sem Malnarja, ki je s težavo nadaljeval: »Tedaj sem vedel, da mučijo ujetnike. Bal sem se, da se bodo lotili tudi mene in žene. Ko je zapomaganje in javkanje potihnilo, so začeli Italijani odhajati. Enega vojaka sem videl, da so ga onesvečenega pripeljali z morišča. Tudi za morilce je bila slika prestrašna. Ob odhodu mi je oficir zapretil, da se ne sme mrličev odpeljati, naj jih požro zveri, ker so komunisti. Drugo jutro sem šel proti ograjam. Prizor, ki se mi je razgrnil pred očmi, je bil pretresljiv. Umorjeni so ležali na več mestih, po trije in trije skupaj. Bili so strahovito razmesarjeni. Prste na rokah so imeli polomljene, ruvali so jim nohte, bodli so jih z bajoneti, s sekirami so jim sekali roke, na koncu pa so jim trpljenje dokončali z udarci sekire po glavi. Nekateri so imeli glave preklane, ker so jih udarjali z ostrino. Bilo je strašno.«

Starček je umolknil. Zazrl se je čez oreh pred hišo v oblačno nebo. Gotovo so mu stopili v živo pred oči dogodki tistega strašnega dne. »Čez nekaj dni so jih prišli domačini pokopat. Pokopali so jih na pokopališču v Banja Loki. Vse sem poznal. Vsi so bili dobri gospodarji in pošteni možje,« je končal Malnar. »Jaz pa,« – je zapisal Jaka Lavriša – »sem odšel proti morišču. Na mestu, kjer se je odigrala krvava drama, sem obstal – in se odkril. Veter je potegnil skozi gole veje in zdelo se mi je, kakor da čujem skozi njih tihe glasove: »Tovariši, ne pozabite nas!«

Danes, ko na tem mestu stojimo mi – je vse mirno in tiho. Gozdovi so že davno posrkali vase krike bolečin in predsmrtne groze žrtev, ki jih je bilo na dan zločina slišati tudi v tri, štiri kilometre oddaljene vasi. In v noči po zločinu – preden so si naslednji dan svojci upali priti po iznakažena telesa – jih je mati narava nežno prekrila z mrtvaškim prtom v obliki nekaj centimetrov novozapadlega snega. Za umrle je bilo vsega konec, za njihove bližnje in 42 otrok pa se je trpljenje še nadaljevalo.

**Iz govora Janeza Maršiča
Preža 2021**

rog štiri kilometre severozahodno od Broda na Kolpi, zadržuje takrat največja partizanska enota na Kočevskem. Glavnina borcev je bila na 718 metrov visokem hribu Komaci lazi, severovzhodno od vasi.

Na predvečer napada so Italijani s 50 tovornjaki pripeljali svojo vojsko v Kočevsko Reko in na Dolnjo Brigo. Izvidnice Kočevskega bataljona so opazile prihajanje in kmalu zatem odhajanje tovornjakov, zato je štab bataljona napačno sklepal, da so se s tovornjaki odpeljali tudi vojaki. Toda zgodaj zjutraj, še malo v temi, je italijanska vojska obkolila Stružnico in okolico ter začela sklepati obroč okrog Kočevskega bataljona in čistiti območje. Čeprav štab bataljona napada ni pričakoval, se je pod poveljstvom Bojana Polaka - Stjenke in Anteja Novaka izredno hitro znašel. Z enotami, ki so bile v taboru, so partizani odbili napad Italijanov, prebili obroč proti severovzhodu in se umaknili preko težko prehodne Planine in Borovške gore sovražniku za hrbet na Goteniški Snežnik in pozneje na Medvedjek, kjer so postavili nov tabor.«

»Padli junaki bodo hitro maščevani«

O bojih je poveljnik I. sardinijskega grenadirskega polka, polkovnik Pier Luigi del Negro, še isti dan, 26. aprila, poročal poveljstvu svoje divizije v Ljubljano: »Enote, ki delujejo na planoti Kosmači Lazi, so imele dva spopada z uporniki. Na Vršiču so padli podporočnik Bradia Emilio in trije grenadirji, eden pa je hudo ranjen in je med prevozom umrl.« Polkovnik Dal Negro je poročilo takole končal: »Dajem ura-

ti z begom v različne smeri. Ko so Italijani streljali za njimi, so zadeli 58-letnega Jožeta Maršiča iz Handlarjev, sedanjih Primožev. Smrtno ranjenemu se je še uspelo zavleči pod kup smrekovih vej in tam je izkrmavel. V zmešnjavi, ki je nastala ob zasledovanju in streljanju na partizane, je iz kolone zajetih domačinov uspelo pobegniti Tonetu Križu iz Dolnje Brige.

O tem, kaj se je dogajalo v naslednjih nekaj urah in kako je tu na Preži prišlo do zverinskega pokola petnajstih nedolžnih ljudi, pa je kot zadnja živa priča spregovoril stari Malnar. Pred več kot petdesetimi leti je njegove boleče spomine obudil in med obiskom na Preži zapisal tovariš Jaka Lavriša. »Dobro se spomnim, tovariš, tako dobro, kot da je bilo včeraj. Že zjutraj, 27. aprila, ko so Italijani prišli iz Kočevja ali od kje že, so peljali mimo moje hiše može iz Drežnika in drugih vasi. Sami poročeni so bili, vsi očetje. Nosili so težke za boje municije na plečih, Italijani pa so jih priganjali in pretepali. Mislim, da so jih pobrali zato, da jim nosijo municijo. Popoldne pa so se Italijani vrnili. Bili so nekje na Brigi. Ustavili so se pred mojo hišo. Bilo jih je mnogo. Meni so pokradli vse, kar je bilo količjak vrednega. Med

Žrtve pokola na Preži

Jože Briški, Jože Čurl, Jože Hodnik, Jakob Ješelnik, Anton Klarič, Miha Klarič, Franc Košir, Jože Maršič, Vinko Murovič, Alojz Naglič, Jože Nagu, Ivan Obranovič, Andrej Osterman, Adolf Rački, Jurij Štimac, Alojzij Ule

OBLETNICA USTANOVITVE OF – Tam na Pugled gori

Odporniško gibanje na obrobju Ljubljane

Po narodni pesmi napisano pesem Tam na Pugled gori so peli slovenski vojaki med prvo svetovno vojno v Karpatih. Nastala je po bojih na Pugledu, ki jo je spisal Ludvik Kukavica. Postala je tudi partizanska borbeno pesem. Pozneje jo je uglašbil skladatelj Janez Kuhar. Na vrhu Pugleda je spomenik narodnoosvobodilnemu boju v spomin štirim padlim partizanom in boju partizanov z italijanskimi fašisti leta 1942.

Med narodnoosvobodilnim bojem so na Pugledu potekale številne akcije in bitke partizanskega bataljona 2. grupe odredov. V gozdovih Pugleda je bila od leta 1941 partizanska postojanka za aktiviste. Vzrok številnih bojov na tem območju je bila postavljena meja med nemškimi in italijanskimi okupatorji. Odporniško gibanje okrog Pugleda se je začelo 13. julija 1941 z ustanovitvijo Molniške čete kot prve partizanske čete v Sloveniji. Ustanovitev čete je bila rezultat delovanja naprednega gibanja izpred dolgih let pred začetkom vojne, jedro delovanja pa je bilo v vasi Zadvor. Delavci in vaščani Zadvoja, Sostrega, Dobrunj in Bizovika so namreč že leta 1927 ustanovili svoje delavsko prosvetno društvo Svoboda, ki je bilo pozneje vseskozi jedro njihovega delovanja in upora ter priprava na oboroženi odpor proti sovražniku.

Ustanovitev in delovanje Molniške čete ne bi bila uspešna brez delovanja aktivistov, ki so četo oskrbovali s hrano in orožjem. Prav tako partizanski odpor ne bi bil uspešen, če na terenu ne bi bila organizirana obveščevalna služba, ki je zbirala podatke o gibanju sovražnika. Vse te akcije so se izvajale v okviru terenskih odborov na območju takratne občine Dobrunje, ki je obsegalo območje od Dobrunj, Bizovika, Zadvoja, Sostrega, Podmolnika, Sadinje vasi do Podmolnika, Lipoglava in širše. V drugi polovici julija leta 1941 je bil ustanovljen rajonski odbor OF, ki je povezoval vse terenske odbore. Prvi sekretar odbora je bil Štefan Pavšič. Odbor OF Dobrunje je bil tesno

povezan z rajonskim odborom Polje, ki je imel med drugim tudi papirniški odbor OF. Hkrati so pod okriljem rajonskega komiteja KPS delovale partijske celice po vaseh, ustanovljale so se tudi organizacije SKOJ. Oktobra leta 1941 je rajonski odbor OF začel ustanavljati enote Narodne zaščite in se vojaško organizirati po formacijah na desetine, čete, bataljon. Komandant bataljona je bil Štefan Pavšič, komisar pa Viktor Pavšič.

Jeseni in pozimi leta 1941 so izbruhnili prvi oboroženi spopadi. Molniška in pozneje pridružena Zaloška četa sta se novembra premaknili na Pugled, kjer je imel od 7. januarja 1942 do 23. marca 1942 svoj tabor 2. štajerski bataljon, v njem so bile združene Mokronoška, Stiška in Molniška ter pozneje Grosupeljska četa. Komandant 2. štajerskega bataljona je novembra leta 1941 postal Franc Rozman - Stane, decembra tega leta pa komisar Dušan Kveder - Tomaž. Bataljon se je 24. decembra 1941 bojeval z Nemci na Libergi nad Litijo in z Italijani na Primskovem in Turjaku. V tem času so bile izvedene tudi različne diverzantske akcije.

V najhujši zimi 1941/42 je bataljon prezimil na Pugledu, kjer so partizani postavili taborišče. Vkopali so zemljanke, opremljene s slamo in gašperčki. Pripadni okoliški domačini so skrbeli za hrano, ob-

leko, v Razorih je bila celo bolnica, kjer je bila izvedena prva transfuzija krvi. Na območju Pugleda je bilo razglašeno partizansko svobodno ozemlje, prvo v Sloveniji! 2. štajerski bataljon je takrat štel 150 vojakov, taborišče je izkoristil za vojaško in politično izobraževanje. Prav tako je bilo močno razvito kulturno življenje, ustanovljen je bil pevski zbor. Na svobodnem ozemlju na Pugledu sta OF in Narodna zaščita izvajali vso oblast, rajonski odbor je sprejel vrsto odlokov, na primer odlok o javnem redu, cenah živil, prepovedi prodaje pridelkov okupatorju. Delovale so krojaška, mehanična in šiviljska delavnica, ilegalna tiskarna Urška pri Reškem kovaču in Dežmanu v Sadinji vasi. V Papirnici Vevče so jih zalagali s papirjem, prebivalci so zbirali klobučevino, platno, usnje in sanitetni material. 23. maja 1942 so na svobodno ozemlje prišli člani CK KPS, IO OF in glavno poveljstvo (Boris Kidrič, Ivan Maček, Josip Vidmar, Marijan Breclj, Tone Fajfar, Jaka Avšič, Zoran Polič, Zoran Rus, Franc Lubej, Edvard Kocbek in Edvard Kardelj).

Pozimi Italijani niso napadali, medtem ko so partizani izvajali posamezne nočne akcije. Tako so 7. februarja 1942 napadli domobransko vojašnico v Ljubljani. Odgovor na to je bil napad 3500 italijanskih vojakov, ki so 23. marca 1942 vdrli na območje Pugleda. 2. štajerski

bataljon se je umaknil na Dolenjsko, Italijani so iz maščevanja požgali enajst domačij v Podlipoglavu, 50 ljudi so poslali v taborišča, padli so štirje talci. 16. julija 1941 je v Besnici padel tudi prvi nemški vojak, Johan Toeffelej. Med 7. in 9. julijem 1943 je potekala italijanska ofenziva na območju Molnik-Pugled-Pance. Na Pugledu je takrat taboril 2. bataljon Tomšičeve brigade. Taborišče je bilo minirano in v februarju so se s Pugleda umaknile vse partizanske enote, ostala je le 4. četa Tomšičeve brigade za zaščito zvez. 3. februarja 1943 so tu belogardisti ujeli Jožeta Moškriča, ki je bil med ustanovitelji

Veliko zaslug za to ima moščanska mladinska organizacija, ki je bila zelo dejavna pri ustanavljanju mladinskih pohodnih partizanskih čet v krajevnih organizacijah. Ena temeljnih nalog te organizacije je bila negovanje tradicij narodnoosvobodilnega boja. Mladinska organizacija pod vodstvom Srečka Čoža se je povezala z občinsko organizacijo ZB in še posebej z odborom borcev II. grupe odredov, kjer sta bila pomembna pobudnika akcije brata Mazovec. V skladu z njuno zamislijo in vedenjem o dogodkih med narodnoosvobodilnim bojem so mladinci začeli akcijo ureditve poti iz Podlipoglava, Velikega Lipoglava

Spominsko območje na vrhu Pugleda je bilo urejeno leta 1976. Veliko zaslug za to ima moščanska mladinska organizacija, ki je bila zelo dejavna pri ustanavljanju mladinskih pohodnih partizanskih čet v krajevnih organizacijah.

Molniške čete, in Franca Habiča ter ju na Polici ustrelili. Po kapitulaciji Italije se je 4. bataljon Cankarjeve brigade vrnil z namenom, da prepreči napad Nemcev proti Dolenjski. 18. septembra 1943 je 4. bataljon Cankarjeve brigade napadel postojanko na Sv. Urhu, vendar napad ni uspel, saj so Nemci rešili belogardiste. V oktobru leta 1943 je veliko mladincev odšlo v partizane. Osvobodilno gibanje je v vseh letih vojne črpalo svojo moč iz množičnosti ne glede na teror in divjanje izdajalcev in okupatorja. Nekdanja občina Dobrunje je med narodnoosvobodilnim bojem za osvoboditev domovine dala veliko žrtev: 123 krajanov je bilo ustreljenih kot talcev, 170 jih je padlo v partizanih, 150 jih je umrlo v taboriščih in zaporih. Kraj je dal tri narodne heroje, to so bili Tone Trtnik, Jože Moškrič in Janez Hribar, 36 jih je bilo nosilcev partizanske spomenice.

Spominsko območje na vrhu Pugleda je bilo urejeno leta 1976.

do vrha Pugleda. Po opisih medvojnih dogodkov na Pugledu, predstavil jih je Risto Mazovec, je julija leta 1976 stekla mladinska delovna akcija PUGLED 76. Organizirani sta bili dve brigadi, v njih je sodelovalo 86 brigadirjev, ki so opravili več kot 4200 delovnih ur.

Nekaj let na spominskem območju Pugled ni bilo posebnih dejavnosti oziroma dogodkov, lani konec leta pa je Združenje ZB za vrednote NOB Ljubljana Moste - Polje v sodelovanju z Mladimi borci in njihovimi simpatizerji organiziralo obsežno akcijo čiščenja in obnove vseh spominskih obeležij na območju Pugleda. Tako so mladi očistili vse plošče, spomenik piramido, dodana je bila nekoč odstranjena rdeča zvezda na spomeniku, postavljene so bili kažipoti za tabor, stražarska mesta in zemljanke. Poskrbeli so tudi za prižig svečk in položitev cvetja na spomenik.

Branka Kastelic

SPOMINI – Usposabljanje za bolničarko

Vsak začetek je težak

V partizane, in sicer v Koroški bataljon, sem vstopila 15. aprila 1943. Na mojem domu v Orlovcu (Vrlovcu) v Matkovem kotu so me »pobrali« partizani iz Solčave, med njimi sta bila tudi Herletov Jože in njegova žena Ivanka, moja dobra prijateljica. Prve dni smo se še zadrževali na območju Matkovega in Robanovega kota in pod Raduho, potem pa smo se premaknili na koroško stran. Bila sem dodeljena zaščitni četi Koroškega bataljona.

V tej četi je bil tudi študent medicine Boris Lenček s partizanskim imenom Igor, ki me je takoj začel usposabljal za bolničarko. Razlagal mi je vse, kar je potrebno za osnovo pri dajanju prve pomoči ranjenemu človeku. Menda sem bila kar dobra učenka in teorija je dokaj dobro potekala. Kmalu je prišla praksa, kjer pa ni šlo tako gladko. Moj učitelj mi je lahko povedal, kaj je pri takšni ali

drugačni rani poškodovano, pretrgano ali razbito, a vse to je precej drugače slišati kot pa na zdrave oči videti, saj so bile nekatere rane res grozno videti, prav prijazna pa ni bila nobena.

Blizu Železne Kaple je stanoval izdajalec, za katerega smo imeli nalog za likvidacijo. Ko smo prišli blizu hiše, je začel streljati na nas in metati ročne bombe. Od drobcev ročne bombe je bil v obe nogi ranjen neki borec, čigar imena ne vem več. To je bil moj prvi ranjenec, ki sem ga morala obvezati. V naglici in polna treme sem mu na rane najprej nadevala vate, takrat pa je prišel Igor in me spomnil: »Ali te nisem učil, da na rane nikoli ne smemo dati vate?« To je bila moja začetniška napaka, zagrešena v zmedenosti, sicer pa sem svoj krvavi krst dokaj srečno prestala, saj na srečo rane niso bile prehude.

Likvidacija izdajalca je močno razburila Nemce, zato so nas začeli hudo preganjati. Hajkali so za nami in nam postavljali zasede, celo z letali so nas iskali in streljali po nas. Nekoč nas je letalo presenetilo na nekem pašniku in iz letala so vžgali po nas, zato se je bilo treba hitro umakniti v okrilje gozda. Pri tem je bilo treba preskočiti plot, s katerim je bil pašnik ograjen in kakršnih je bilo v Zgornji Savinjski dolini in na Koroškem povsod dovolj. Z nami je bil tudi Ciril Miklav iz Lepene pri Železni Kapli, ki je bil oborožen s starejšo lovsko puško. Pri skoku čez plot se mu je puška zapletla v veje grmovja in sprožila. Ker je držal puško tako, da je z dlanjo zapiral cev, mu je dlan prestrelilo. Bila sem takoj pri njem in se pripravila, da mu rano obvežem. Raztrgana dlan, iz katere so se videle gole kosti in raztrgane kite, osmojene od smodni-

Slika je bila posneta spomladi 1943 na Koroškem. Na njej so poleg partizanke Slavke še borci Koroškega bataljona: polkovnik Tugo, Janko Kuster - Korošec, Čižmek Bor, major Silas in Pavle Žavcar - Matjaž.

ka, in pa kri, vse to je bilo zame kot začetnico le prehudo. Postalo mi je slabo in omedlela sem. Ko so me tovariši spravili k zavesti, sem videla Pudgarjevega Draga, kako je obvezoval roko ranjenega tovariša. Opraviti je moral moje delo. Ta šok mi je pustil posledice še nekaj časa. Ko sem naslednje dni vsak dan previjala roko, mi je vsakič postalo slabo, da sem komaj zdržala, a omedlela nisem več. Sčasoma pa sem se

privadila in slabost je minila. To so bile moje začetniške težave, počasi sem se privadila, saj so bile grde rane setavni del mojega partizanjenja. Veliko sem jih še videla, malih in velikih in tudi zelo groznih. Tudi moja rana, ko sem bila ranjena v hrbtenico in čreva, je morala biti grozna, a je nisem nikoli videla.

Francka Povh - Slavka
zapisala leta 1979

V METEŽU ZGODOVINE – 17. april 1941

Junaško dejanje Mašere in Spasića

Pred 80 leti sta se 17. aprila zgodili za svetovno, predvsem pa za našo narodovo pomorsko zgodovino dve odmevni dejanji. V zalivu Boka Kotorska v Črni gori je štab jugoslovanske kraljeve flote po aprilskem napadu na Jugoslavijo leta 1941 tega dne privolil v brezpogojno kapitulacijo. Dan prej, 16. aprila 1941, pa je ukazal posadkam, da svoje ladje, podmornice in letala predajo sovražniku – italijanski mornarici. Prvo junaško dejanje je bilo, ko sta poročnika bojne ladje Sergej Mašera in Milan Spasić razstrelila rušilec Zagreb in na njem izgubila življenje, drugo pa, ko je kapitan bojne ladje Ivan Ker, ukazal izplutje dveh torpedovk k zaveznikom v Aleksandrijo.

Da bi bolje razumeli takratno odločitev, ki sta jo tistega usodnega dne sprejela Mašera in Spasić, je treba na kratko povzeti Mašerovo mladost, ki naj bi ključno vplivala nanj in na njegovo doživetje domoljubne države. Sergej, rojen leta 1912, je bil tretji otrok v družini, ki je takrat živel v Gorici, dokler ni vmes posegla prva svetovna vojna. Zaradi vojne je družina pobegnila na Koroško in tam živel v begunstvu. Po vojni se je družina predvsem zaradi raznarodovalnega procesa na Koroškem preselila v Ljubljano, kjer je Sergej obiskoval gimnazijo in jo leta 1929 končal. Že mlad je spoznal krutost takratnih fašističnih oblasti in preganjanje zaradi slovenskega jezika, ki so ga doma govorili.

Po zapisih in pričevanjih je Sergej že kot otrok kazal ljubezen do ladji, rad se je igral ob vodi, na enem od portretov, ki ga je narisal, se je upodobil v mornariški uniformi oziroma z mornariško kapo. Zatorej ne preseneča dejstvo, da se je po končani gimnaziji vpisal na vojaško pomorsko akademijo v Dubrovniku. Akademijo je uspešno končal leta 1932 in vojaško kariero začel kot poročnik korvete na zastareli torpedovki. Pozneje je nekaj časa plul na ladji Sitnica in, se zatem prijavil na tečaj za topničarje. Uspešno ga je končal in tako se mu je izpolnila velika želja. Kot strokovnjak za topove je bil poslan na Švedsko, kjer je sodeloval v komisiji za prevzem oborožitve za novi rušilec Beograd, na katerega je bil razporejen. Tik pred začetkom druge svetovne vojne je bil kot topniški častnik premeščen na drugi novi rušilec

17. aprila smo v Novi Gorici pri spomeniku na Erjavčevi cesti počastili spomin na pogumno dejanje našega rojaka, narodnega heroja Sergeja Mašere. Zbrane je nagovorila predsednica novogoriške borčevske organizacije Katjuša Žigon.

Zagreb in tam je dočkal prve dni vojne. Mračnega, meglenega in deževnega 17. aprila 1941, ko so se po serpentinah Lovčena proti Boki Kotorski spuščale kolone italijanske vojske, je na rušilcu Zagreb padla odločitev, da ladje ne predajo v sovražnikove roke. Največji del miniranja je bil opravljen, ko je bila posadka še na ladji. Na ukaz poveljnika Krizomalija je večina posadke v velikem neredu in zmedu zapustila ladjo. Med njimi ni bilo Sergeja Mašere in Milana Spasića, ki sta ostala na ladji, izvedla detonacijo, ladjo vrgla v zrak in skupaj z njo potonila. Dejanje pri vsakem domoljubu sproži veliko občudovanje in globoko spoštovanje.

Mašerovo in Spasićevo dejanje je odmevalo tako v zavezniških kot tudi v nacifašističnih vojaških vrstah. O njiju je pisalo angleško časopisje, posebno mesto sta leta 1944 dobila v knjigi *Mornarice v izgnanstvu*. Angleži so Mašeri in Spasiću na Malti leta 1942 postavili spominsko ploščo, v Franciji so celo posneli film z naslovom *Plamen nad Jadranom*. Ob tem, ko jima je tujina namenila pozornost kmalu po dogodku, pa je bilo treba za priznanje njunega dejanja doma počakati kar nekaj časa.

Skorajda dve desetletji po drugi svetovni vojni njunemu dejanju niso pripisovali posebnega pomena. Pozneje se je to vendarle spremenilo. Leta 1950 so Sergeju Mašeri posmrtno podelili partizansko spomenico, leta 1966 so odkrili doprni kip v Mestnem muzeju Piran, ki je bil leto pozneje uradno poimenovan v Pomorski muzej Sergej Mašera Piran in ki je še da-

nes eden glavnih in najbolj aktivnih pri ohranjanju spomina na Sergeja Mašero. V času socialistične Jugoslavije sta lika Mašere in Spasića iz popolne neznanke postala simbol junaštva in upora proti okupatorju. Leta 1973 sta bila Sergej Mašera in Milan Spasić posmrtno razglašena za narodna heroja.

Še danes ostaja odprto vprašanje, zakaj sta se Spasić in Mašera odločila, da skupaj z ladjo umre, ko pa so bile mogoče tudi drugačne možnosti. Od vseh zapisov, ki so dostopni, je morda najbolj ustrezen odgovor kapitana bojne ladje Ivana Kerna, tistega poveljnika, ki je ukazal izplutje dveh torpedovk in pozneje njihovo predajo zaveznikom. Med drugim pravi, da sta se Mašera in Spasić znašla v položaju, iz katerega se preprosto nista mogla umakniti, tudi zaradi svojega prepričanja in vzgoje. Z žrtvovanjem lastnega življenja pa sta dala najmočnejši poudarek obsodbi teh strahopetnih dejanj in izdaje. To je bil izziv vsem, ki so preprečili izplutje flote in nadaljevanje boja, ter vsem, ki bi lahko podobno preprečili, da bi ladje prišle v roke sovražniku, pa tega niso storili. Poveljnik Kern je svoje razmišljanje strnil z naslednjim citatom: »Ko se spomnim teh dveh junakov, se mi pred očmi pojavi napis na spomeniku v Nantesu, ki je postavljen v čast poveljniku Napoleonove garde v bitki pri Waterlooju, generalu Cambronu: garda umira, garda se ne predaja!«

Mi bi lahko rekli: junak se nikoli ne preda, še zlasti ne okupatorju!»

Miloš Ložič

V METEŽU ZGODOVINE

Vojna zgodba zdravnika na Dolenjskem

Jeseni leta 1942 se je italijanska vojska šopirila po južni Sloveniji. V Novem mestu je bil večji garnizon, ki je občasno lovil partizane po gozdovih. Ljudje so na Italijane gledali z nezaupanjem. Izjema je bil mlad črnolas poročnik, vojaški zdravnik, za katerega se je kaj kmalu razvedelo, da je pediater.

Materi so ga ustavljale in mu prinašale svoje bolne otroke. Pregledal jih je in poleg navodil dajal materam tudi zdravila. Sčasoma se je glas o »dobrem zdravniku« razširil v okolici. V hujših primerih so poročnika prosili, da je s svojim džipom šel na dom bolnika, če ga ni bilo mogoče pripeljati v mesto. V zameno so mu dajali kaj dobrega iz domače peke ali steklenico žga-

»Dobri zdravnik« Benigno Zaccagnini

nega, da ga je razdelil med druge vojake in tako utišal njihovo radovednost. Prišel je tudi dan, ko ga je neka mati vprašala, ali zdravi samo majhne otroke. Zdravnik je razumel namig in odgovoril, da bo zdravil tudi ranjene partizane, vendar samo kje na varnem.

Minilo je leto in julija je bilo konec fašizma. Poročnik je svojim zvezam odkrito povedal, da bo ob kapitulaciji Italije tudi sam odšel v partizane. In res, sredi septembra so prišli ponj in ga odpeljali v Kočevski rog, v Bazo 20, kjer sta delovala glavni štab partizanske vojske in OF. Predstavili so mu Kidriča, Kardelja, Kocbeka in druge. Vsi so mu predlagali, naj se vključi v eno izmed partizanskih bolnišnic, a je odklonil: »Želim domov, v Italijo. Tam se bom boril proti fašizmu. Prosim vas samo, da mi pomagate. V rojstni Romagni so garibaldinci, ki bi se jim rad pridružil.«

In res. Nekaj partizanov ga je pospremlilo preko Gorskega kotarja

do Kvarnerja. Tam ga je čakal ribiški čoln, ki ga je prepeljal čez Jadransko morje do peščne romanjolske obale. Tam so ga pričakali garibaldinci, ki jih je vodil komunist Arrigo Boldrini. Predlagali so mu, da bi predsedoval CLN v Ravenni, a se je kmalu pridružil Boldrinijevim borcev z ilegalnim imenom Tommaso Moro. »Dobri zdravnik« je bil Benigno Zaccagnini, bodoči sekretar Krščanske demokracije v časih dialoga s KPI in Morove ugrabitve in smrti. Spoznal sem ga v senatu, natančneje v zunanje-politični komisiji, kjer sem bil član predsedstva. Ko je izvedel, da sem Slovenec, mi je povedal svojo zgodbo in tudi željo, da bi se na stara leta vrnil v kraje, ki so tako zaznamovali njegovo usodo. V restavraciji senata se je o tem pogovarjal z Boldrinijem, predsednikom VZPI - ANPI, ki mi je rekel, naj nekaj naredim, da bi »Zacu«, kakor so ga klicali, izpolnili željo. Po telefonu sem poiskal prijatelja Jožeta Smoleta, ki je bil tedaj predsednik SZDL, in ga prosil za pomoč. Zaccagninijeva zgodba ga je pretresla, da se je takoj pogovoril z vodstvom Zveze borcev in predlagal, naj bi »dobremu zdravniku« organizirali počitnice v Sloveniji, ko bi ga tudi pospremili v kraje njegove mladosti, od Novega mesta do Kočevskega roga.

Dogovorila sva se, da bi bilo najbolje, če bi Zaccagninija in ženo gostili v termah, saj sta bila oba dokaj betezna. Zaccagnini je težko hodil in se opiral na palico. Mislim, da je bilo uradno vabilo iz Slovenije že napisano, ko je Benigna Zaccagninija zadela možganska kap in je nekaj mesecev pozneje umrl. Od njega se je javno poslovil Arrigo Boldrini. Prijatelja sta se namreč tako dogovorila: kdor bo prej umrl, bo drugi spregovoril na njegovem grobu. Počitnice v Kočevskem rogu so bile njegova zadnja neizpolnjena želja.

S. B.

SPOMINI

Bila sem v zaporu

Vsi vemo, kako so si nemški okupatorji z italijanskimi leta 1941 razdelili in podjarmili Slovenijo. Črnuče so bile priključene nemškemu rajhu. Potem ko so okupatorski vojaki požgali prvo slovensko vas, Rašico (20. septembra 1941), so se spravili tudi nad civilno prebivalstvo oziroma sorodnike partizanov za katere so sumili, da sodelujejo s partizani.

Tako so že 25. avgusta 1941 zaprli brate in sestro Maksa Pečarja, mojega

strica, maminega brata. Z mamo sva bili sami doma, ko so tudi naju strpali k drugim na tovornjak in odpeljali v zapor. Odpeljali so naju v Škofovo zavode v Šentvidu pri Ljubljani.

Ne spomnim se, kako dolgo sem bila tam zaprta še z drugimi vaščan-kami in vaščani in sorodniki. Spomnim pa se, da smo bili zaprti v velikih sobanah (najbrž učilnicah), da smo dobili za zajtk belo kavo samo otroci, na krožnikih k rezini kruha je

bila samo za otroke dodana kockica trde marmelade. Bili smo v prostoru v nadstropju, okna so bila trdno zaprta in okenske police dokaj visoko. Spomnim se, da sem se nekoč povzpela na neko okensko polico, radovedna pač, da pogledam dol na dvorišče, in ob rafalu v to okno, ki se je razbilo na drobne koščke, me je mama potegnila s police. Vsi smo se tresli od strahu. No, ko so nas spustili, potem ko so po izdaji

požgali senik na Selu pri Vodichah, kamor so se zatekli ranjenci Rašiške čete z Rezko Dragar (bolničarka) in Maksom Pečarjem (komisar Rašiške čete), so nas, Maksove sorodnike, spustili domov. In tu se moj spomin spet vrača: z mamo sva prišli do vrat v našo hišo. Vstop v hišo je bil zapečaten. Pečata se ni smelo prelomiti, tako je mamo poučil njen brat. Moja mama pa je dejala: »Bi rada videla tistega, ki bi mi prepre-

čil, da vstopim v svojo hišo!« Prelomila je pečat ter odklenila vrata. In bili sva doma. Kako sem bila nanjo ponosna!

Šele čez leta, ko sem se o tem pogovarjala s sestrčno Majdo, ki nam je takrat v zapor prinašala hrano in perilo za preobleči, sem izvedela, da je bila kot kazen za zlom pečata zagrožena smrtna kazen.

Marija Milena Lešnjak

NAŠ POGOVOR

Gregor Jazbec, predavatelj, pisec in filozof**Po sedmih letih raziskovanj do knjige o bitki na Sutjeski**

Gregor Jazbec se je rodil leta 1972 v Trbovljah. Gimnazijo je končal leta 1991, študij psihologije pet let pozneje, leta 2012 pa je magistriral s področja upravljanja kadrov. Je tudi urednik vojaškega zbornika. Svoja predavanja o bitki na Sutjeski je nadgradil z izdajo knjige.

Darko Pucelj

Kaj vas je spodbudilo, da ste se začeli ukvarjati z bitko na Sutjeski?

Zanimivo vprašanje. Pri svojem poučevanju vojaške psihologije se močno naslanjam na učenje s študijskimi primeri, torej analizami dobrih in slabih praks vodenja in delovanja enot v boju. Ko sem naletel na knjižico iz petdesetih let, ki je obravnavala omenjeno bitko, sem mislil, da bom bitko hitro razumel in jo uporabil kot primer uporniškega oziroma protiuporniškega bojevanja. Izkazalo se je, da

“

Pisanje monografije je bilo zelo težko delo. Potreboval sem 22 poskusov, 22 napisanih različic knjige.

je šlo za daleč najtežje razumljivo bitko, saj nisem dobro razumel niti akterjev, niti enot, krajev, niti omenjenih manevrov. Sledil je intenziven sedemletni študij te bitke, med katerim se mi je končno sestavila celota. Zdaj jo poučujem skupaj s primeri iz naše osamosvojitvene vojne, bojov po Hrvaškem in Bosni v devetdesetih letih, po Afganistanu in Iraku, Vietnamu ter bitk iz druge vojne tako z vzhodne kot z zahodne fronte.

Na svetovnem spletu sem iskal podatek, ali je v zvezi z bitko na Sutjeski izšla še kakšna knjiga, in tega podatka nisem našel. Zato pa sem večkrat gledal film Bitka na Sutjeski. Po sedmih letih vašega raziskovanja – je film mit ali resnični prikaz takratnih dogodkov? Ta bitka, včasih tako čislana in propagirana, je bila po razpadu Jugoslavije skupaj še z marsikatero, če ne skoraj vsemi ostalinami omenjene države odvržena na smetišče zgodovine. Je pa toliko večjo pozornost doživela, ko je Jugoslavija še obstajala. Vojaškozgodovinski inštitut JLA, če omenim samo eno pomembnejših raziskovalno-založniških institucij, je opravil megalomansko delo s svojim zbiranjem vseh dokumentov in pričevanj in poskusi rekonstrukcije bitke. In pri tem ni bil edini.

Film Sutjeska takšne kakovosti ne dosega niti od blizu. Je dokaj ponesrečen, celo patetičen poskus ponazoritve junaštva Tita in brigad ter trpljenja ranjencev – pri čemer

je oboje resnično obstajalo, vendar so v svojem kričanju, s katerim so hoteli to ponazoriti, »zadušili« resničen potek, nauke in tragiko bitke. Filma ne priporočam nikomur, ki bi želel spoznati in razumeti bitko. Le okvirno in bežno se naslanja na dejstva. Film Bitka na Neretvi je objektivnosti in pripovednosti bližje.

Bitki na Neretvi od januarja do marca 1943 je sledila še bitka na Sutjeski (maj–junij 1943). To sta bili bitki, v katerih je želel okupator uničiti Glavni štab in Narodnoosvobodilno vojsko Jugoslavije. Kakšen je zdaj pogled na bitko na Sutjeski? Sprašujem vas kot vojaškega psihologa in kot osebo, rojeno v začetku sedemdesetih let, neobremenjeno s polpreteklo zgodovino in dogodki iz druge svetovne vojne.

Vsekakor jo vidim kot simbol, česa je zmožen človek oziroma skupina, ko se znajde v pošastnih razmerah. Težko bi našli bitko, ki se je vodila toliko časa in v kateri je bilo tako malo možnosti za preživetje skupine, ki se jo je želelo uničiti. Titovi partizani so prikazali naravnost neverjetno sposobnost tovarštva in žrtvovanja, pa tudi trdoživosti, neuklonljivosti in agresivnosti do svojega nasprotnika. Tudi Lütters, poveljnik nemških sil, ki je želel uničiti Titovo skupino, je po koncu bitke v Berlin poslal zaključno poročilo, v katerem je zapisal do-

“

Spomin prebivalcev je zelo slab. Starejši se še spominjajo, mlajše generacije pa sta posrkala vrtnec vojne v devetdesetih in stanje duha, ki je sledilo. Dovolj imajo svojih težav in izzivov preživetja.

besedno tole: »Potek bojov je pokazal, da so komunistične sile pod Titovim vodstvom odlično organizirane, spretno vodene, imajo presenetljivo visoko moralo, nasprotnikovo poveljevanje je bilo izjemno prožno in tudi v obrambi aktivno. Brez dvoma so komunisti nasprotnik, na katerega je treba resno računati, dorašla jim je zgolj enota, ki je opremljena in oborožena za gorsko bojevanje, dobro izurjena

in pripravljena na največje telesne napore.«

Brez zadržkov lahko bitko vidimo kot simbol moči človeškega duha, prevlado morale nad tonažo železa in ognja, nad materijo.

Knjiga je izšla kot monografija, ki znanstveno, sistematično in

Kaj je vaše sporočilo v tej knjigi in kako bo vplivala na razumevanje dogodkov med drugo svetovno vojno, ki so se zvrstili na ozemlju tedanje Jugoslavije, s poudarkom na bitki na Sutjeski?

Kako bo vplivala, ne vem. V resnici se moja rekonstrukcija ne razliku-

Gregor Jazbec, avtor monografije o bitki na Sutjeski Foto: Darko Pucelj

izčrpno obravnava neki problem, vprašanje ali predmet, osebo ali dogodek bitke. Kateremu delu v knjigi ste kot raziskovalec in vojaški psiholog dali največji poudarek v sedemletnem raziskovalnem delu, ko ste zbirali in proučevali gradivo o bitki?

V resnici vsem. Nisem želel zane-mariti taktičnih nauk na račun pričevanj ljudi niti analize ključnih ljudi in prelomnih dogodkov na račun implikacije te bitke za sedanji čas. V knjigi so nauki iz vojaške psihologije, zgodovine, taktike, operatike in strategije, vodenja, logistike, sanite in zvez, pa tudi nauki za bralca, ki ga ne zanima nič od tega, bi pa rad zgolj malo bolj spoznal to bitko in njeno vlogo v povojni Jugoslaviji.

Je pa bilo veliko vprašanje, v katero smer zapeljati knjigo, priznam. Med pisanjem sem jo enkrat zape-ljal v poljudno smer, za civilnega bralca, drugič v vojaško, za naše poveljnike in vojake, spet tretjič v znanstveno delo, za raziskovalce. Na koncu sem se odločil, da jo naredim tako, da bo zajemala in – upam – zadovoljila vse tri ome-njene skupine. To je bilo zelo težko delo. Potreboval sem 22 poskusov, 22 napisanih različic knjige.

je preveč od jugoslovanske, kajti slednja je svojo rekonstrukcijo iz-vedla dobro – jugoslovansko zgo-dovinopisje se je zelo potrudilo, da je upoštevalo dokumente obeh strani ter množico pričevanj in ocen udeležencev. Je pa res, da je pazilo na ugled Tita in poveljnikov, ki so bili po vojni del ožje politič-ne nomenklature. Napake, ki so jih ti storili med vodenjem, kot tudi medsebojne konflikte je poskušalo prikriti ali pa vsaj omiliti.

Moje sporočilo je večplastno. Civilnim bralcem sporočam, da si ni nikoli več želeli takšne morije, kot je bila takrat, a da smo od nje, v smislu medsebojnih vojn, zgolj ko-rak stran. Prikrita čaka za vsemi so-vražnostmi, etnocentrizmi, verski-mi delitvami, nacionalizmi, medse-bojnimi obtoževanji in deljenji, ki pretresajo območje nekdanje Ju-goslavije. Zelo hitro se lahko spet ponovi zgodba druge vojne ali de-vetdesetih let. Te bralce pozivam, naj ne zapadajo nizkim nagonom delitev, maščevalnosti in sovraštva. Prav tako poskušam pokazati, da so bile nekatere rešitve, sprejete v preteklosti, dobre in se jim ni treba posmehovati in jih metati v koš, še manj pa jih demonizirati.

Monografija, ki je izšla lani, je bila v trenutku razprodana.

Vojakom sporočam, naj se na mo-goči spopad dobro pripravijo. Eno-te na Sutjeski so pokazale veliko trdoživost, dobro vodenje, moralo, disciplino in kohezijo, tovarštvo in domoljubje. Nobene od teh lastnos-ti ne gre zavreči, še več, so nujne za dobro delovanje in uspeh vojaških enot v boju tudi v sedanjem času. Poveljnikom pokažem, kaj se lahko iz bitke naučijo pri vodenju in grad-nji enot, takšnih, da bodo v boju sposobne zdržati velike napore. Poudarim, da ključ do bojne trdoži-vosti ni tehnika, temveč medseboj-no spoštovanje in zaupanje, dobro vodenje, tovarštvo. Želim, da do-jamejo, kako pomembna prвина pri bojni sposobnosti je morala in kako pomembni so pri njenem ustvarjanju – ali uničevanju.

Spominski park Tjentište, v ka-terem stoji spomenik bitki na Sutjeski, je bil v času nekdanje Jugoslavije najbolj prepoznavni spomenik, posvečen narodnoosvo-bodilnemu boju jugoslovanskih partizanov. Ste obiskali tudi te kraje? Je spomin na to veličastno bitko na Sutjeski v teh krajih še živ?

»Seveda sem jih obiskal. Tam sem bil desetkrat, vsakič po kakšen te-den, dva in vsakič sem prehodil drug del poti. Ožje in širše obmo-čje Sutjeske sem bolj ali manj celo prehodil. Tako sem se lahko zelo dobro vživel v enote, ki so se spuš-čale iz Vučeva, napadale Borov-no, Tjentište in Košur, se dvigale na Zelengoro, bile ujete na Milin-kladah, se borile pri Ljubin grobu in Košuti ter se prebijale pri Bali-novcu. Vse te kraje sem prehodil. Nemaokrat me je pral dež in hodil sem od šest do dvanajst ur na dan, a je bilo vredno.

Spomin prebivalcev je zelo slab. Starejši se še spominjajo, mlajše generacije pa sta posrkala vrti-nec vojne v devetdesetih in stanje duha, ki je sledilo. Dovolj imajo svojih težav in izzivov preživetja, da bi se ubadali še s to bitko. Ra-zumem jih. Se pa Nacionalni park Sutjeska v zadnjih letih zelo trudi, da bi obudil še obstoječe simbole te bitke. Obnovili so gomilo pod grobnico partizanov, ki jo je pred leti odnesel plaz, postavili nove stopnice, ki vodijo do kostnice, za-menjali marmorne plošče okrog spomenika, tega očistili in postavi-li muzej. Drugi spomeniki, tako na Vučevu kot na Zelengori, pa so v bolj glavnem stanju. Še stojijo, a jih grize zob časa. Tiho se skrivajo med temnimi, skoraj neobljudeni-mi gozdovi.«

SPOROČILA – Predlog novega državnega praznika

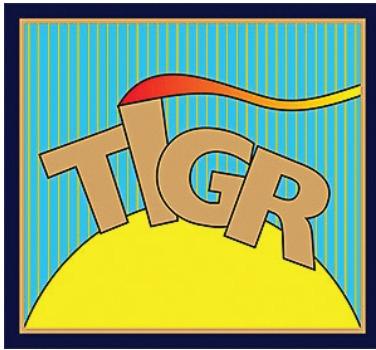
Stališče društva TIGR Primorske

Društvo za negovanje rodoljubnih tradicij organizacije TIGR Primorske je v Republiki Sloveniji edina registrirana nevladna organizacija, katere naloga je negovanje tradicij in spomina na protifašistični boj primorskih Slovencev v času med obema svetovnima vojnima. Tako si med drugim prizadeva, da bi tigrovcem po letih zamlčanosti priznali njihovo vlogo in pomen v okviru protifašističnega boja in ga zgodovinsko pravično ovrednotili. Prav tako si prizadevamo za sodno rehabilitacijo štirih ustrelenih slovenskih protifašistov leta 1930 v Bazovici, Ferda Bidovca, Franja Marušiča, Zvonimira Miloša in Alojza Valenčiča, ki so za Republiko Italijo uradno še vedno »teroristi«.

Ker je imel tigrovski boj en sam motiv – to je boj proti fašizmu in ohranjanju slovenskega jezika, ni imel izrazitega političnega ozadja. Zato se v društvu trudimo spoštovati ta načela tigrovcev in naše glavno vodilo je, da ne želimo vplivanja nobene politične stranke na naše delovanje. Prav tako ne želimo, da bi spomin na dejanja tigrovcev postal predmet preigravanja na političnem prizorišču, posebno kadar predlogi, kot ga je v parlamentarno proceduro predala stranka SNS, ne ustrezajo zgodovinskim dejstvom.

Letos bomo zaznamovali 80. obletnico spopada treh tigrovcev na Mali gori pri Ribnici, ki se je zgodil 13. maja 1941 in v katerem je umrl vojaški vodja organizacije TIGR, Danilo Zelen. Poslanska skupina SNS je, kot smo bili obveščeni iz medijev, marca letos vložila v parlamentarno proceduro predlog za dopolnitev Zakona o praznikih in dela prostih dnevih v Republiki Sloveniji tako, da se seznam državnih praznikov dopolni še z enim prazničnim dnem, poimenovanim »dan prvega spopada z okupatorjem na slovenskih tleh«. Pred tem je podoben predlog državnemu svetu podal državni svetnik Branko Tomažič (2. septembra 2020). Vsaj kolikor nam je znano, nobeden od obeh predlogov ni utemeljen in podprt z zgodovinsko dokazanimi dejstvi.

Omenjeni predlog stranke SNS predvideva, da bi se s praznovanjem novega praznika poudaril tudi pomen borcev organizacije TIGR pri bojih zoper okupatorja med drugo svetovno vojno. S predlogom zakona se želi 13. maj zaznamovati kot dan prvega oboroženega spopada z okupatorjem na slovenskih tleh po okupaciji leta 1941. To je res bil oborožen spopad z okupatorjem, ne pa organizirani napad

na okupatorja, kot se ta dogodek večkrat želi napačno prikazati. Padli tigrovec Danilo Zelen pa da je bil sploh prvi Slovenec, ki je padel v boju z okupatorjem po okupaciji na slovenskih tleh.

Zgodovinar T. Ferenc (Izbrana dela 1, str. 111) najprej navaja nemško poročilo o nemškem prodoru v Prekmurje 6. aprila 1941, ki govori o 300 ujetnikih in od 25 do 30 mrtvih ter 20 ranjenih na jugoslovanski strani. Omeniti velja tudi bitko skupine slovenskih prostovoljcev z nekaj graničarji proti prodirajočim italijanskim vojakom pri Gozdu Martuljku 9. in 10. aprila 1941, ki je trajala od zgodnjega popoldneva do zore naslednjega dne. Po italijanskih ocenah je šlo za najhujši spopad celotne invazije (Cuz-

zi, L.: Occupazione Italiana della Slovenia, str. 21).

V zvezi s pojasnitvijo omenjene pobude smo se obrnili po pomoč tudi na Inštitut novejšje zgodovine (INZ), kjer so pripravili projekt o smrtnih žrtvah druge svetovne vojne na Slovenskem. Iz podatkov, ki so nam jih poslali (29. september 2020), izhaja, da je bilo na Slovenskem v obravnavanem obdobju, od napada okupatorskih sil 6. aprila do 12. maja 1941 (torej do spopada na Mali gori), med pripadniki kraljeve vojske oziroma njenih razpuščenih enot 105 žrtev. K tem je treba dodati še tiste padle – 18, pri katerih ni naveden točen kraj smrti (očitno pa je bilo to na slovenskem ozemlju), in število padlih slovenskih pripadnikov kraljeve armade v drugih predelih jugoslovanske države – 68 (torej skupaj 191). Ni pa tudi podrobnih podatkov (ali je šlo za vojake ali civiliste) za dodatnih 50 umrlih, med njimi so bili lahko preoblečeni vojaki, pa tudi upirajoči se civilisti (prostovoljci). Poleg teh sta bila po podatkih INZ med smrtnimi žrtvami v tem obdobju tudi 102 civilista. Ocena o prvi smrtni žrtvi med Slovenci v spopadu 13. maja 1941 na Mali gori je torej brez trdne podlage. Prav tako je sporna tudi navedba o prvem spopadu po

okupaciji Slovenije 6. aprila 1941. V tem zadnjem obdobju bi bilo treba posebej poudariti neposredne priprave organizacije TIGR na odpor možnemu in pričakovanemu italijanskemu napadu (od konca tridesetih let naprej), njeno povezovanje z drugimi protifašističnimi organizacijami, britansko obveščevalno službo, Pinkom Tomažičem in komunisti, tigrovske sabotažne akcije v Avstriji in Italiji, že od začetka pa tudi s primorskimi slovenskimi duhovniki, povezanimi v Zboru svečenikov sv. Pavla. Po vsej verjetnosti bi kazalo praznik, posvečen tigrovskemu gibanju, smiselno povezati z ustrelitvijo dan prej obsojenih bazoviških junakov 6. septembra 1930 kot prvih kolektivnih žrtev v neenakem boju proti fašizmu.

Zgodovinska dejstva v tem zapisu je v imenu Društva TIGR Primorske zbral dr. Savin Jogan, predsednik Društva TIGR Primorske v obdobju 2016–2020. Zato menimo, da uvedba 13. maja kot državnega praznika s tako obrazložitvijo, kot jo je podala stranka SNS, nima prave zgodovinske podlage in da predlog ne ustreza ugotovljenim dejstvom zgodovinske stroke.

Gorazd Humar, predsednik Društva TIGR Primorske

SPOROČILA

Tigrovci še brez svojega državnega praznika

Poslanci v državnem zboru so še vedno neenotni glede predloga novega zakona o praznikih in dela prostih dnevih. V SNS so predlagali, da bi kot državni praznik, ki pa ne bi bil dela prost dan, uvedli 13. maj v spomin na prvi spopad z agresorjem na slovenskih tleh. Z njim bi se spomnili 13. maja 1941, ko so se trije vodilni tigrovci na Mali gori pri Ribnici spopadli z italijansko vojsko. Zmago Jelinčič (SNS) je TIGR označil za simbol domoljubja, na katerega ne smemo pozabiti. Predlagano novelo je podprla tudi vlada. Zgodovinar Martin Premk, član predsedstva ZZB NOB Slovenije, je soglašal, da je bil TIGR kot slovensko odporniško gibanje proti italijanskemu fašizmu izjemno pomembna domoljubna organizacija za slovensko zgodovino, ki si zasluži tudi državni praznik. Menil pa je, da je datum napačno izbran. Po njegovih bese-

dah je zgodovinsko netočno, da je šlo na Mali gori za prvi oboroženi spopad na Slovenskem po napadu na Jugoslavijo. Datum je, je ocenil, namenjen predvsem preoblikovanju zgodovine in zmanjševanju pomena Osvobodilne fronte.

Tudi v Društvu TIGR Primorske se s predlogom ne strinjajo, saj menijo, da 13. maj nima prave zgodovinske podlage in da bi se moral državni zbor pred odločanjem o takšnem prazniku opremiti z mnenjem zgodovinske stroke. Predsednik društva TIGR Gorazd Humar je kot primernejši datum za praznik, posvečen tigrovskemu gibanju, omenil 6. september 1930, ko so v Bazovici padli štirje bazoviški junaki. Nasprotno je predlog podprl predsednik društva Slovenski TIGR 13. maj Vili Kovačič. Po njegovih besedah je stroka natančno obrazložitev dogodkov že podala pred

šestimi leti na posvetu v državnem svetu. Prepričan je, da je za praznik izbran pravi datum, med drugim pa je spomnil, da je takrat padel vojaški poveljnik Tigra Danilo Zelen. V razpravi so soglašali o pomenu organizacije TIGR in praznika, posvečenega tej organizaciji, je bilo pa iz opozicije slišati, da bi o datumu praznika morali doseči široko soglasje, da praznik ne bi znova vnašal delitve, o tem pa bi se morala najprej izreči zgodovinska stroka. »Ne morem se izogniti temu, da vidim v ozadju neke druge zadeve,« je dejal Matej T. Vatovec (Levica). Po oceni Marka Koprivca (SD) pa je glavni cilj tega predloga »razvrednotenje OF in antifašističnega boja« v Sloveniji. Za predlagane člene zakona je glasovalo osem poslancev pristojnega odbora, proti pa jih je bilo devet.

S. B.

VABILA

Janče

Pred Planinskim domom Litija na Jančah bo v nedeljo, 30. maja 2021, ob 11. uri slovesnost v spomin na 79. obletnico boja med partizani in nemškimi policisti na tem območju. Na slovesnosti bo zapel Partizanski pevski zbor, slavnostni govornik bo Miha Butara.

Ljubelj

Koordinacijski odbor žrtev vojnega nasilja pri ZZB NOB Slovenije in občina Tržič pripravljata tradicionalno srečanje taboriščnic in taboriščnikov, izgnancev, ukradenih otrok in drugih žrtev vojnega nasilja pri spomeniku »Obtožujem« v Podljubelju, nasproti nekdanjega koncentracijskega taborišča, podružnice Mauthausen. Spominsko srečanje bo ob upoštevanju vseh ukrepov povezanih s koronavirusom v nedeljo, 12. junija, ob 11. uri.

Sporočilo in opravičilo

Našim dopisnikom in bralcem se v imenu uredništva Svobodne besede opravičujem, ker nismo mogli objaviti vrste vaših prispevkov. V zadnjih dveh mesecih ste nas zasuli s sporočili o prireditvah, zanimivimi članki o spominih, zločinah okupatorjev, pa seveda z zapisi o jubilejih in umrlih. Imamo samo 16 strani. Še posebej velja opravičilo nekaterim, ki že nekaj časa čakajo na objave (**Jože Skok, Leon Horvatič, Jože Vehar, Borut Avsec**). Upam, da bo že v junijski številki prostor, da nadomestimo zamujeno. Obenem prosim, da pri pošiljanju člankov za rubriko Imeli smo ljudi in rubriko Jubileji ti niso daljši od 2500 znakov. Pisma bralcev naj bodo dolga od 2500 do 3000 znakov, sicer jih bomo morali krajšati. Članki za rubriko V sliki in besedi pa so lahko dolgi do 2000 znakov + fotografija. Težave so predvsem s fotografijami, ki so zaradi premajhne resolucije v veliki večini neprimerne za tisk. Imeti morajo vsa 300 KB. Prosim vas tudi, da posamezne slike označite z imeni. Če nimate možnosti elektronskega pošiljanja člankov, so vaši prispevki dobrodošli tudi po pošti na naslov ZB, Einspielerjeva 6, 1000 Ljubljana.

J. Alič, odgovorni urednik

SPOROČILA

6300 spomenikov na Geopediji

Na dan zmage 9. maja smo imeli popisanih 6300 spomenikov in obeležij, dan pozneje pa jih je bilo že 6314. Pretekli mesec so »spomeničarji« Divjak, Kermavnar, Bor, Hladnik, Škodič, Bizjak in drugi dopolnjevali in popravljali obstoječe zapise, ponekod združevali podvojene, spreminjali modre zvezdice za neobiskane spomenike v rdeče, ki označujejo obiskane, vpisali pa tudi več kot sto novih spomenikov na zemljevid, v veliki meri iz knjige Vodnik po partizanskih poteh (1978),

iz katere pregledujejo posamezne občine. Marsikaterega spomenika iz nje najbrž ni več, posebno radi so jih odstranjevali po osamosvojitvi leta 1991, kot da bi šlo za zmago nad narodnoosvobodilnim bojem, vsaj v nekaterih zadržetih okoljih. Vzhodni konec Slovenije še vedno čaka na fotografske obiske evidentiranih spomenikov.

Lani umrli Tone Mlakar, med drugim zaslužen za ilegalno bibliofilsko izdajo Zdravljice leta 1944, se je 8. maja na TVS spominjal, kako pro-

hitlerski je bil med drugo vojno del Štajerske; s tem sta gotovo povezana tudi manjše število spomenikov tam in njihova vandaliziranja. Pripovedoval je tudi o smrti strica Bineta in njegove ljubezni Nade, ki sta se obkoljena od Nemcev objela in sprožila granato. Pokopana sta skupaj v Poljanah nad Škofjo Loko, njun grob bo treba še vnesti na naš zemljevid.

Na Wikipedijo sem pred dnevi postavil dvojce gesel, in sicer o odstranjeni plošči 25 duhovnikom žrtvam fašizma na Brezjah in se-

znam žrtev fašizma med slovenskimi pisatelji. Del njih je vpisan na spominsko ploščo v veži Društva slovenskih pisateljev v Tomšičevi ulici v Ljubljani. Članki o umrlih, na katere vodijo povezave, pričajo o hudih časih, za katere smo prepričani, da se ne smejo ponoviti. Glede na to, da aktualna slovenska oblast dojemata dan zmage 9. maja 1945 kot začasni poraz, se bomo morali za lepšo prihodnost krepkeje zavzeti. Srečno!

Miran Hladnik

V SLIKI IN BESEDI

Ljubljana:

Bolj ko sta se bližala 9. maj, dan osvoboditve Ljubljane, in njen praznik, bolj smo se Ljubljančani in tudi vsi Slovenci spraševali, ali se bomo lahko udeležili tradicionalnega Pohoda ob žici okupirane Ljubljane in teka trojk, ki vsako leto v Ljubljano privabi številne Slovence, ki jih ne povezuje samo tek, ampak tudi prijateljstvo, solidarnost in tovarištvo.

To so tri vrednote narodnoosvobodilnega boja, ki jih s tekom trojk vsako leto znova podoživljamo. Toda tudi letos nam je epidemija koronavirusne bolezni preprečila, da bi naš praznik preživel tako, kot smo ga vajeni. Župan Zoran Janković je v čestitki prebivalcem Ljubljane med drugim zapisal: »Že drugič moramo pohodniki vseh generacij prilagoditi našo osrednjo in najmnožičnejšo prireditev ob mestnem prazniku – Pohod po poti ob žici. Številni se bomo podali na pot po zelenem pristanu in tako izrazili spoštovanje do osvoboditeljev z zavedanjem, da žice okoli Ljubljane in v glavah ljudi nikoli več ne bo.« Seveda je vse udeležence pozval, da na pohodu upoštevamo navodila proti širjenju okužbe, da ohranjamo medsebojno razdaljo in še posebej da enotno hodimo v smeri urinega kazalca.

V soboto, 8. maja, se je že v zgodnjih jutranjih urah pokazalo, da se Ljubljančani ne damo. Pohodniki vseh generacij so dobre volje in nasmejani zasedli Pot ob žici. Tudi vreme nam je služilo in srečevali smo se prijatelji, sodelavci, sošolke in sošolci, člani različnih društev, ki so na pot odšli v manjših skupinah. Srečali smo se tudi z našim županom Zoranom Jankovićem in njegovimi sodelavci. V Parku miru je pozornost pohodnikov pritegnil pevski zbor »Lipa zelenela je«, ki je prepeval pesmi upora in svobode. Številni pohodniki so postali pri zboru in z njim tudi zapeli.

Meta Verbič, foto: Tone Kovič

Ožbalt:

Člani skupine Pustolovec Rajd ohranjajo zgodovinski spomin na dan zmage in dan Evrope. Tokrat so se podali so na Mednarodno spominsko pot zavezništva Vranov let, ki poteka od Ožbalta do Otoka, dolga je 273 km s skupno višinsko razliko približno 8900 metrov vzponov in 9000 metrov spustov. Izjemno zahteven podvig, ki ga zmorejo samo najbolj kleni ljudje, so izvedli s startom v Ožbaltu 6. maja ob 19. uri in prihodom na cilj 9. maja 2021 ob 21. uri. Nočni pohod preko Pohorja s svežim snegom, pod katerim je bila brozga, je bil težka preizkušnja, druga noč brez spanca preko Menine planine s temperaturami pod ničlo pa je bila prav tako velik in težak izziv.

Ultratrail Vranov let so izvedli Matej Arnuš, Marko Cotman, Roman Jež, Borut Rojc in Bojana Gostan (logistična podpora)

Člani društva Vranov let in ZB Ruše smo jih pozdravili na startu, na GEOS-S-u jih je pričakala Anka Kolenc, ki je zastopnica in varuhinja poslanstva GEOS in organizatorica prireditev »Mednarodni dan prijateljstva v zavezništvu – Vranov let v svobodo« v domeni Projekta Vranov let. Na cilju pa jih je pozdravil podpredsednik Društva Vranov let in predsednik ZB Metlika Milan Travnikar s člani.

Skupina Pustolovec RAJD je skupina ambicioznih rekreativcev, ki je svojo športnorekreativsko delovanje osmislila z vpeljevanjem domišljajskih nalog in izzivov. V rekreacijo so vključili pustolovski problem, ki predstavlja izvirne naloge določene skupine na rednih mesečnih pustolovščinah, kar naredi gibanje v naravi še mnogo bolj zanimivo in privlačno – ne le zanje same, ampak tudi za opazovalce in privrženice. To pomeni preprosto to, da dajo vsaki svoji dejavnosti pomen izjemnega dogodka, rekreacijo povežejo z zgodbo. Bistvo le-te pa je predvsem, da je nenavadna, a hkrati vsem, tudi zunanjim opazovalcem, dobro razumljiva in vendar dokaj neverjetna.

Cilji skupine so torej preprosti: z veliko mero lastne ustvarjalnosti narediti gibanje oziroma rekreacijo in šport še bolj zanimiva in privlačna.

Eduard Vedernjak

Belica pod Kališčem:

Na mrzlo, a sončno soboto 17. aprila smo se pohodniki podali do bolnice Košuta, tokrat zaradi pandemije vsak zase, v mehurčku. Pohoda se je udeležilo kar 22 pohodnikov, in sicer jih je bilo več iz okoliških krajev.

Po slabih uri hoje do cilja so nas tam pričakali »ta kratek« oskrbnika Milana in sladke dobrote tovarišice Anice Celar Gorze. Zbrane je pozdravil tovariš Franc Ekar, predsednik občinske organizacije borcev za vrednote NOB

Preddvor. Povedal je tudi, da se moramo zgodovine spominjati in ohranjati s podobnimi dejavnostmi, in sedanost in prihodnost pa lahko vplivamo tako, da zaznamujemo podobne zgodovinske dogodke in spomenike. Tovariš Božo Janež, predsednik Združenja borcev za vrednote, je v svojem govoru povzel kratko zgodovino ambulantne Košute in na koncu poudaril, da se je za svobodo treba še naprej boriti. Recital je pesem Peterokraka zvezda.

Milan Tičar, oskrbnik bolnice Košuta, ki je umeščena v zatrep doline Belica pod Kališčem (1034 m), nam je povedal, da je pohod potekal že 15. leto, in zbrane povabil že za prihodnje leto. Zbrani smo zapeli nekaj partizanskih pesmi iz za te priložnosti izdane zbirke partizanskih pesmi ter kot vedno prižgali svečo na bližnjem grobišču.

Zagotovo se bomo udeležili naslednjega pohoda, ki bo 28. avgusta 2021.

Urška Tičar

Bizovik:

Na spomeniku, ki stoji pred Zadržnim domom v tem kraju, je vklesanih 33 imen krajanov, žrtev vojnega nasilja v drugi svetovni vojni. Ogromno žrtev za majhen kraj! Vedno znova se vračamo k spomeniku, postojimo in položimo cvet ali prižgemo svečo. Tako je bilo tudi lani ob dnevu spomina na mrtve, čeprav smo se morali odpovedati vsakoletni množični slovesnosti in smo se spominu na žrtve vojnega nasilja poklonili le člani izvršnega odbora KO ZB Bizovik s praporščakom. Ob tej priložnosti smo prisluhnili tudi besedam spominskega nagovora. Takrat smo bili prepričani, da se bomo letos ob 80. obletnici ustanovitve Osvobodilne fronte in začetka upora slovenskega naroda prav pri tem spomeniku, pri brunarici Bizovik, kjer sta bila ustreljena dva partizana, in pri spominski plošči trem ustreljenim žrtvam pred vhodom na pokopališče v Bizoviku spet srečali na tradicionalni spominski slovesnosti. Naše upanje se žal ni uresničilo. Spet smo lahko le položili cvetje in v minuti tišine počastili spomin na padle in ubite žrtve, ki so za našo svobodo žrtvovale najdražje, kar so imele – svoje življenje.

Zinka Breskvar, foto: Jože Marolt

Nanos:

Ko se je medvojna ljubljanska oblast udinjala italijanskemu okupatorju, so zavedni Primorci vzeli v roke puške in se uprli fašističnemu agresorju. Legendarna bitka primorskih domoljubov je potekala 18. aprila 1942, ko se je na Nanos umaknilo 54 partizanov, ki so jih obkolele številne italijanske sile. V osemurnem boju z 800 italijanskimi vojaki je bilo ubitih deset partizanov, enajst so jih ujeli in devet pozneje ustrelili, medtem ko se je preostalih uspelo prebiti iz obroča. V bitki je sodeloval in se izkazal tudi narodni he-

roj Janko Premrl - Vojko. Kljub 16-kratni vojaški premoči sovražnika so se partizanski borci odločili za boj (vojaške akademije učijo, da je razmerje za predajo 4 : 1), kar je bila stalnica v odporniškem gibanju, predaja ni prišla v poštev. Nanoška bitka je takrat zelo odmevala po vsej Primorski in je pomenila začetek osvobodilnega boja ob zahodni meji.

Spomin na naše junake smo počastili 18. aprila. Naj iskra upora tli še naprej tudi v naših srcih.

S. B.

Češnjice:

21. aprila 1945, tik pred koncem druge svetovne vojne, so bili v gozdu nad Češnjicami zverinsko ubiti štirje partizani. Vsako leto aprila smo pri ZB za vrednote NOB Moravče pripravili spominsko prireditev. Letos je spomenik lahko naenkrat obiskalo le deset ljudi. Tako so bili v delegaciji članice in

člani odbora, svetnica Brigita Barlič in praporščak. Položili smo venec in vsem žrtvam narodnoosvobodilnega boja posvetili minuto molka. Z nekaj besedami o tem zločinu se je spominu poklonil predsednik moravškega združenja Martin Rebolj. Nagovoril je prisotne tudi ob prazniku dnevu upora proti okupatorju in ob praznovanju 80. obletnice ustanovitve Osvobodilne fronte. Poudaril je, da je Osvobodilni fronti uspelo v boju proti okupator-

ju združiti veliko večino slovenskega naroda, ustvarila pa je tudi zametke za neodvisnost samostojne države Republike Slovenije leta 1991, za vstop v Evropsko unijo 2004, NATO in OECD. Ob prazniku so posamezni člani odbora obiskali tudi druge spomenike v občini.

Vojka Rebolj

Trst:

Marija Turk, Franc Turk, Joško Turk, Stane Turk, Venče Žetko, Ivan Bole, France Blažek, Roza Bizjak, Alojz in Drago Križaj, Anton Stegel, Jože Dekleva, Jože Šabec, Ivan Blažič – to so imena štirinajstih naših sokrajanov, žrtev, ki so jih leta 1944 obesili v ulici Ghega v Trstu.

V noči z 22. na 23. april 1944 so bili iz zapora Coroneo in Jezuitskega zapora odpeljani na vojaško sodišče, ki jih je obsodilo na smrt, sodba pa je bila izvršena takoj. Prisilili so jih, da so izstopili s tovarnjaka, pospremili so jih v notranjost stavbe in jih drugega za drugim obesili – nekatere na stopniščne ograje, druge pa na okna – in jih tako dva dni pustili na ogled v opozorilo prebivalstvu. Vseh obešenih talcev je bilo 52, od tega je bilo največ naših krajanov, kar 14. Bili so del žrtev taborišča Rižarna v Trstu, kjer so sežgali od 4000 do 5000 zavednih ljudi, od tega največ Slovencev. In to je bilo le eno od mnogih taborišč, kamor so odpeljali naše ljudi!

Žal nam je epidemija tudi letos onemogočila, da bi se kot občinska in delegacija ZB NOB Postojna osebno poklonili njihovu spominu. V imenu ZB NOB Postojna je v ulici Ghega v Trstu venec položila predstavnica VZPI – ANPI, tovarišica Elena Legiša, skupaj z italijanskimi partizani. Za to dejanje se jim iskreno zahvaljujemo.

Katja Vuga

Kobarid, Čedad:

Po nepričakovanem odhodu dolgoletnega predsednika ANPI - VZPI Čedad Elia Nadaluttija ima s Kobaridom pobratena borčevska organizacija v Čedadu novega predsednika. To je od marca dosedanj podpredsednik Luciano Marcolini Provenza. V vodstvu organizacije sta še podpredsednica Elena Podrecca in sekretar Claudio Calderini.

V svoj program delovanja za letos so zapisali tudi sodelovanje z borčevskimi organizacijami v Sloveniji. Med drugim se bodo, če bodo epidemične razmere dopuščale, v začetku junija udeležili slovesnosti na Bukovem, 11. julija v Kožbani in 5. septembra slovesnosti v počastitev bojev na planini Kuhinja v Krnskem pogorju. Skupaj s slovensko delegacijo bodo 31. oktobra sodelovali pri polaganju vencev v spomin na padle partizane v Benečiji in Režiji. Ob koncu leta, 18. decembra, pa bodo skupaj z ZB Kobarid pripravili še Srečanje na meji v počastitev vstopa Slovenije v EU.

Kot je zatrdil predsednik Luciano, bodo nadaljevali že dosedanje dobro sodelovanje z borčevskimi organizacijami na slovenski strani, vse s ciljem krepite in utrjevanja protifašistične fronte.

Vojko Hobič

Ljubljana:

Mestna občina Ljubljana prenavlja Trg mladinskih delovnih brigad (Trg MDB), v okviru del bodo med drugim uredili park in razširili površine za pešce in kolesarje. Območje prenove zajema severni in južni del Trga MDB ter rekonstrukcijo križišč Aškerčeve in Prešernove ceste, Prešernove in Rimске ceste ter križišče Aškerčeve, Tržaške in Bleiweisove ceste.

Na severnem in južnem delu Trga MDB bodo uredili parkovne tlakovane in zelene površine, zasadili bodo drevesa in namestili urbano opremo. Sočasno bodo obnovili vodovod, plinovod in javno razsvetljavo. V okviru prenove bodo letos postavili tudi spomenik braniteljem mesta Ljubljane

V SLIKI IN BESEDI

1991, s katerim bodo zaznamovali 30. obletnico osamosvojitve in vojne za Slovenijo. Na javnem natečaju za izbor likovno najboljše rešitve, ki so ga pripravili na pobudo Združenja veteranov 90-91 mesta Ljubljana, Policijskega veteranskega društva Sever Ljubljana in Območnega združenja ve-

teranov vojne za Slovenijo Ljubljana, sta zmagali kiparki Lada Sedlaček in Metka Zupanič. Dela, ki jih izvaja v okviru javnega naročila izbrano podjetje, KPL d. o. o., bodo trajala predvidoma eno leto. Pogodbena vrednost znaša 2.994.035,80 evra brez DDV.

S. B.

Berlin:

Slovensko veleposlaništvo v Berlinu je v imenu Republike Slovenije tudi letos, a zaradi omejitev tokrat na daljavo, položilo venca ob 76. obletnici osvo-

boditve koncentracijskih taborišč Buchenwald (11. aprila) in Mittelbau-Dora (12. april). Venca so položili v spomin na Slovenke in Slovence ter vse, ki so tam izgubili svoje življenje.

Prav tako so venec na daljavo položili v največjem ženskem prevzgojnem in koncentracijskem taborišču Ravensbrück, kjer je bilo v letih 1941–1945 zaprtih tudi 2.300 Slovenk, številne se nikoli niso vrnile na svoje domove.

S. B.

Mala gora:

Zadnja državna proslava ob dnevu upora proti okupatorju na Mali gori pri Ribnici je bila pljunek v obraz večini prebivalcev Slovenije, predvsem pa še živim partizanom, terencem, taboriščnikom, njihovim potomcem in vsem, ki poznajo zgodovino. Najbrž se je v grobu obrnilo nekaj deset tisoč mrtvih partizanov in vsaj milijon domoljubov. Zakaj?

Na proslavi so recitali pesmi belogardističnega kurirja Alojza Grozdeta in kar je še huje, belogardističnega narednika Franceta Balantiča, ki ga hočejo že desetletja prikazati zgolj kot pesnika. A zbrani dokazi in številne fotografije Balantiča s puško v roki iz takratnega domobranskega tiska današnje manipulante v hipu postavijo na laž. Najbolj Balantiča bremenijo notarsko overjene izjave prič iz Bločic in partizanska poročila.

Kot vodja belogardistične patrolje iz Grahovega je odgovoren za zahrbtni umor treh mladih partizanov Gradnikove brigade, doma iz Vipavske doline, ki so se jim belogardisti predstavili kot borci Notranskega odreda, in ko so se partizani ob koncu pogovora ob srečanju obrnili in vračali k ognju, jih je Balantičeva patrolja zahrbtno ubila in oropala. Na srečo se je četrti partizan, ki se je po naključju nekoliko oddaljil, rešil in tako je resnica v celoti prišla na dan.

Kmetje iz Bločic, ki so bili na njivi, so slišali strele in prepoznali vse tri bežeče belogardiste, otovorjene s plenom, ki so uspeli s kolesi uiti partizanom. To je bil hud šok za primorske partizane, saj niso mogli razumeti, da so Slovenci ubili Slovence.

Dejstvo, da so se na državni proslavi ob dnevu boja proti okupatorju recitirale pesmi Grozdeta in Balantiča, ki je kot belogardistični narednik vodil zahrbtno likvidacijo treh mladih partizanov iz Vipavske doline, Slovenijo postavlja v res čudno luč. Šlo je namreč za državno proslavo. To je nekaj takega, kot da bi v Rusiji na podobni proslavi recitali pesmi kolaborantskega generala Vlasova ali če bi v Nemčiji razstavljali slike Hitlerja ali brali pesmi nacističnih pesnikov in vojnih zločincev.

Ne gre spregledati dejstva, da na državno proslavo niso bili povabljeni predstavniki ZZB. Ta čudna proslava bo Slovenijo v oči mnogih v EU postavila v še bolj čudno luč. Prižgati je treba luč resnice in manipulantom preprečiti revizijo zgodovine.

S. B.

Celje:

Celjski člani ZB za vrednote NOB smo se tudi letos spomnili na OF. Sprehodili smo se mimo spomenika, se poklonili državni zastavi, počastili smo 80. obletnico ustanovitve Osvobodilne fronte in dan zmage. Čast in slava vsem, ki so pred osmimi desetletji zmogli pogum in postavili temelje upora proti okupatorjem slovenskih dežel. In hvala vsem, ki jih pomnimo in sledimo poti, ki so jo zastavili.

S. B.

Drska:

Predstavniki Združenja borcev za vrednote NOB Novo mesto Drska so se poklonili Osvobodilni fronti slovenskega naroda, ki je bila ustanovljena pred 80 leti. 27. aprila smo zaznamovali dan upora proti okupatorju, s kate-

rim se spominjamo upora, ki se je začel leta 1941. Takrat so se zbrale vse svobodoljubne sile na Slovenskem, ki so v štirih letih težkega boja pribojevale zmago nad okupatorjem. Pri nemškem bunkerju na Drski v Novem mestu so predstavniki ZB NOB Drska razvili prapor in položili venec v poklon padlim v boju proti nacizmu in fašizmu.

Črnomelj:

Osemdeset let od enega najpomembnejših dogodkov v zgodovini, ustanovitve Osvobodilne fronte slovenskega naroda, je dober vzrok za počastitev tega jubileja. Ker pa je čas zaradi epidemije nove koronavirusne bolezni neprimeren za organizacijo prireditev, so člani ZB za vrednote NOB Črnomelj jubilej počastili času primerno. Izbrali so pohod, tokrat z mednarodno udeležbo, saj se je pohodnikom pridružil prijatelj iz hrvaškega Ogulina, na kraj, kjer so v začasni grob položili legendarnega komandanta NOV in POS, Franca Rozmana - Staneta. Ob spominskem obeležju, ki stoji blizu mesta, kjer je bil do osvoboditve pokopan komandant Stane, je poleg Zdravljice zadonela tudi partizanska pesem, ki je v času boja za svobodo dajala ljudem upanje na boljšo in svetlejšo prihodnost ter pogum, da so teror okupatorja in njegovih slug zdržali do popolne zmage.

Franci Jontes

Preddvor:

ZB Preddvor se je letos 27. aprila ob osrednjih obeležjih v Kokri, Beli in Preddvoru poklonil vsem zaslužnim za svobodo s položitvijo vencev in prižiganjem sveč.

Franc Ekar

Slovenska Bistrica:

Delegaciji združenja borcev za vrednote NOB Slovenska Bistrica in Poljčane sta času in razmeram primerno pri spomenikih v Slovenski Bistrici, na Boču in Osankarici počastili spomin na 80. obletnico ustanovitve Osvobodilne fronte in državni praznik, dan upora proti okupatorju.

Učenci in učitelji Osnovne šole dr. Jožeta Pučnika Črešnjevec pa so izvedli pohod iz Črešnjevca na Sagadinovo domačijo v Sreco pri Makolah. S tem so obudili in počastili spomin na pokojne Sagadinove in njihove sorodnike (na sliki), ki so bili izdani in ubiti na pragu svobode, 12. aprila 1945.

Šmartno ob Paki:

V občini Šmartno ob Paki je bilo med drugo svetovno vojno zelo veliko žrtev nacizma: padlih borcev, ustreljenih talcev ter mučenih in umrlih v taboriščih. Naša občina spada po številu žrtev glede na celotno število takra-

tnih prebivalcev v sam vrh v srednji Evropi. Vsem žrtvam nacizma z območja občine Šmartno ob Paki v hvaležni spomin ter sedanjim in prihodnjim rodovom v opomin je bilo v samem središču Šmartnega ob Paki postavljeno osrednje spominsko obeležje, na katerem je vklesanih 141 imen žrtev

nacizma v letih 1941–1945 v občini Šmartno ob Paki. Slovesno odkritje našega osrednjega spominskega obeležja je bilo 27. aprila leta 1951, tako da je letos staro 70 let.

Na srečo je imela Marija Polak iz Rečice ob Paki v svoji zbirki spominskih fotografij tudi posnetek s slovesnega odkritja spomenika in ob tej priložnosti se zahvaljujemo našim članom Alojzu in Marjani Polak ter Janezu Dvorniku, ki so nam iz svojih osebnih arhivov posodili fotografske dokumente.

Jože Aristovnik

Ljubljana:

Delegacija Združenja borcev NOB Ljubljana Vič - Rudnik KO Malči Belič je ob 80. obletnici ustanovitve Osvobodilne fronte in 80. Obletnici začetka upora

proti okupatorju položila cvetje pri spominskem znamenju padlim v narodnoosvobodilnem boju pred viško gimnazijo in pri doprsem kipu Milana Česnika, borca proti okupaciji, člana varnostno-obveščevalne službe OF in narodnega heroja. Govornik, tovariš Jože Kalar, se je v kraješem govoru vrnil v tiste čase in nas opomnil, da nikoli ne smemo pozabiti, da so nam borci s svojim uporom izborili svobodo in težko pričakovani mir. Svoj pogum so pogosto plačali z življenjem, zato nam mora biti ohranjanje vrednot NOB v trajen spomin in mlajšim rodovom v stalen opomin. Slava žrtvam za svobodo!

Zdenka Pertovt

Planica:

Ob 79. obletnici smrti narodnega heroja Staneta Žagarja in 14 borcev prve Selške čete so pri spomeniku na Planici oziroma na razpotju pod vasjo Planica nad Crngrobom vence položili predstavniki združenj borcev za vrednote NOB Kranj, Žabnica - Bitnje, Stražišče ter krajevnih skupnosti Jošt in Žabnica. V krajšem programu so sodelovali učenci Podružnicne šole Žabnica, praporščaki in častna straža Slovenske vojske.

Na spominski slovesnosti sta se padlim borcem poklonila tudi kranjski župan Matjaž Rakovec in podžupan Janez Černe. »Zbrali smo se, da se spomnimo tistih, ki so se borili in verjeli v skupni cilj: v svobodo, narodov blagor. Tisti, ki so bili pripravljeni dati svoje mlado življenje za boljši jutri. Da se

poklonimo tem pogumnim ljudem, zaradi katerih danes govorimo slovenski jezik. Naša naloga je, da ohranjamo spomin nanje,« je povedal Rakovec. Podžupan Černe je pred tednom dni v spomin na padle s poveljnikom vojašnice Franjem Lipovcem položil venec tudi pri doprsem kipu Staneta Žagarja pred kranjsko vojašnico.

Komen:

Člani ZB Komen nismo pozabili na pripadnike udarnega bataljona XXX. divizije, ki so izpred domačije na Volčjem Gradu (na sliki) odkorakali proti Trstu in se pridružili bojem za njegovo osvoboditev.

Zgodilo se je 28. aprila 1945, ko se je tu zbrala ta udarna partizanska enota, oblečena v nova modra oblačila in v novih vojaških škornjih. Vsi pripadniki so bili oboroženi z avtomatskim ali ostrostrelnim orožjem ter puškomitraljezi. Enota je štelala okrog 70 izkušenih in neustrašnih borcev, domačinov in iz bližnje okolice, ki so poznali območje, kamor so bili poslani.

Poklonili smo se jim ob spominskem obeležju. Ni manjkal niti njihov prapor, ki ga nosi sin pripadnika te enote.

Damjan Grmek

Šmarje pri Jelšah:

V spomin na pokojne svojce Jožeta Kosa, Alojza Dolničarja in Slavka Šketo ter številne druge pogumne ljudi, ki so z zlatimi črkami napisani na tem

spomeniku NOB v Šmarju pri Jelšah, smo se ob dnevu upora proti okupatorju poklonile s cvetjem in prižgale sveče Marija Kos, Lučka Užmah in Tilčka Šket.

L. U.

Cerknica:

Ob državnem prazniku dnevu upora proti okupatorju, ki ga praznujemo 27. aprila, v Cerknici že tradicionalno pripravimo prireditev »Zdaj zaori pesem o svobodi«, na kateri so prisotni tudi predstavniki borčevskih organizacij iz drugih občin, zamejstva in sosednje občine Čabar na Hrvaškem. Prireditelj je vrsto let ob podpori Občine Cerknica poteka pod okriljem Združenja borcev za vrednote NOB Cerknica, in sicer v organizaciji odbora 1. maj pod vodstvom Toneta Urbasa.

Posebnost letošnjega dogodka je bila spletna izvedba, v kateri se je prepletal kolaž posnetkov nastopajočih, nastalih letos in v preteklih letih. Predstavniki Združenja borcev NOB Cerknica so priložnostno zaznamovali tudi letošnjo 80. obletnico ustanovitve Osvobodilne fronte ter k osrednjemu spomeniku narodnoosvobodilnega boja v Cerknici položili cvetje. Slavnostni dogodek so združili s podelitvijo srebrnih priznanj Zveze združenj borcev NOB Slovenije praporščaku ZB KO Loška dolina Branku Kovaču in Francu Bavcu, praporščaku Notranjskega odreda. Letošnji slavnostni govornik je bil predsednik Združenja borcev za vrednote NOB Cerknica Drago Frlan.

Drago Frlan je med drugim opozoril, da danes pozabljamo, da so bili pobudniki ustanovitve OF komunisti, krščanski socialisti, del Sokolov in slovenskih kulturnih delavcev, da je OF delovala vsenarodno in je imela med prebivalstvom kar 75-odstotno podporo. V govoru je posebno pozornost namenil delovanju enega vidnejših slovenskih intelektualcev v času pred drugo svetovno vojno, Jožetu Lampretu, partizanskemu duhovniku in članu OF, ki je bil tudi verski referent 14. divizije. Kot je poudaril, si ne smemo zatiskati oči pred kolaboracijo in izdajo dela slovenske politične in verske elite, ki si je s sodelovanjem z okupatorjem želela ohraniti in pridobiti dodatne pravice in privilegije, še preden je prišlo do napada na Jugoslavijo. Prav tako nikakor ne moremo privoliti v izkrivljanje zgodovinskih dejstev, ki jih posamezni intelektualci, zgodovinarji in politične stranke prikazujejo na način, da je bila »OF le krinka KP za izvedbo revolucije«, kar lahko razumemo kot poskus opravičevanja kolaboracije in neposrednega sodelovanja z okupatorjem pri izvajanju genocida nad slovenskim narodom.

Damijana Škrlić, foto: Zavod Oron

Loke:

Krajevna organizacija ZZB za vrednote NOB Kisovec - Loke se je 26. aprila poklonila in položila cvetje pri osrednjem spomeniku na Lokah v zahvalo vsem, ki so dali svoje življenje v času druge svetovne vojne, predvsem pa krajanom in krajanom, ki so izpisani na tem spomeniku.

V imenu Levice Zasavje je venec položil poslanec v državnem zboru Primož Sitar. Predsednik krajevne organizacije je v svojem uvodu poudaril pred-

vsem pomen 80. obletnice ustanovitve Osvobodilne fronte, njen pomen v takratnih časih in njen pomen danes.

Janez Krznar

Orle:

Na Orlah so potekale zadnje bitke za osvoboditev Ljubljane. Tudi letos smo se ob 9. maju, dnevu osvoboditve Ljubljane, poklonili spominu enotam 7.

korpusa in 29. hercegovske divizije, ki so se 8. maja leta 1945 spopadle z enotami nacističnega okupatorja, ki je zasedal Ljubljano.

Največ žrtev sta v teh bojih imeli Gubčeva in Ljubljanska brigada. Kar 46 borcev obeh brigad je dalo svoje življenje le dan pred osvoboditvijo Ljubljane. Zato se vsako leto zberemo pri spomeniku na Orlah in tako je bilo tudi letos. Že drugo leto zapored smo se lahko zbrali v omejenem številu. Delegacije mestnega odbora ZZB za vrednote NOB Ljubljana, Mestne občine Ljubljana, stranke SD in Levica so v prisotnosti praporščakov, častne straže Slovenske vojske in ob zvokih žalne koračnice ožje sestave orkestra SV položile cvetje in se v minuti tišine poklonile dogodkom izpred 76 let.

M. V.

Vavta vas:

Dan upora proti okupatorju ali dan OF smo v ZB Straža počastili spoštljivo in v skladu z navodili NIJZ. Na željo članstva smo se odločili za skromno proslavo z udeležbo delegacij iz naših krajevnih skupnosti in okoliških ZB. »Nikakor ne moremo prepustiti pozabi tradicije in vrednot NOB in žrtev naših predhodnikov,« je bilo sporočilo slovesnosti. Glede na to, da je bilo zanimanje za udeležbo na proslavi večje, kot so to velevala navodila, smo bili primorani udeležence nekoliko razpršiti in močnejše »naviti« ozvočenje. Prostora pa je bilo zadosti, saj je bila slovesnost pred mrliško vežico v Vavti vasi, pri spomeniku ustrelenim talcem iz Podhoste.

Novomeška spominska četa je dala častno stražo, predsednik pokrajinskega odbora ZB za Dolenjsko in Belo krajino Borut Likar pa je imel priložnostni govor. Kulturni program je bil kratek, a zelo sporočilen in udaren. Predsedstvo ZB Straža bo vedno izvajalo program, ki je zaželen in članom pisan na kožo, kot radi rečemo. Potrebna sta le volja in nekoliko organizacijskega delovanja, pa bomo vsi zadovoljni, saj smo skromni in ponosni na naše partizane.

Branko Đukić

Kočevje:

Krajevna skupnost Kočevje mesto si je za svoj praznik izbrala dan, ko so partizanske enote 4. maja 1945 še zadnjega sovražnikovega vojaka pregnale proti Ljubljani. Delegacija pod vodstvom župana občine Kočevje dr.

Vladimirja Prebiliča je v organizaciji ZB za vrednote NOB Kočevje položila venec k Spomeniku svobode v središču mesta. S tem dejanjem se je poklonila osvoboditeljem. Spomenik svobode je je zasnoval akademski slikar Zoran Didek, skulpture pa so izdelali akademski kiparji Božidar Pengov, Lojze Lavrič, Marjan Keršič in Stane Keržič. Spomenik simbolizira duh časa preteklosti, sedanjosti in prihodnosti in je osrednje spominsko obeležje, ki krasí središče mesta od leta 1953. Takrat je bil postavljen v čast desete obletnice zasedanja zbora odposlancev slovenskega naroda.

Dušan Zamida

Velenje, Topolšica:

Tudi letos smo dan upora in dan zmage v Združenju borcev za vrednote NOB Velenje v sodelovanju s krajevnimi organizacijami ter župani in predstavniki občin dostojno praznovali s manjšimi slovesnostmi.

Vence smo položili k spomeniku padlim borcem in žrtvam fašističnega nasilja v letih 1941–1945 na Titovem trgu ter k spomeniku maršala Tita. V Šmartnem ob Paki smo s slovesnostjo zaznamovali tudi 70. obletnico odkritja osrednjega spomenika žrtvam nacizma. Ta občina spada po številu žrtev, padlih borcev, ustrelenih talcev ter mučenih in umrlih v taboriščih glede na število takratnih prebivalcev v sam vrh v srednji Evropi. V Kavčah se nam je tokrat pridružila tovarišica Malči – Valerija Skrinjar Trvr. Žal nismo mogli izvesti prireditve za mlade, Kurirčkove pošte, v dnevnik pa se je Malči vseeno vpisala, tako kot pred njo že Franc Sever - Franta in Ivo Grobelnik. Tudi v posameznih krajevnih organizacijah smo se tradicionalno s cvetjem poklonili spominu. Poseben poudarek smo namenili obeležitvi spomina na podpis kapitulacije v Topolšici. Letos žal le s položitvijo vencev, a z vse bolj glasno izpostavljenim vprašanjem, ali v današnji Evropi še delimo iste vrednote.

Muzej v Topolšici

Dvor pri Žužemberku:

Na križišču cest Žužemberk–Novo mesto in Dvor–Kočevje sredi naselja Dvor stoji spomenik NOB, oblikovan kot stebler iz štirih različno velikih kamnitih blokov, postavljen na platoju. Na njem so vklesana imena 156 borcev in žrtev boja proti okupatorju med letoma 1941 in 1945. Med njimi je tudi ime ruskega vojaka Aleksandra Jerikova, ki je kot borec 18. divizije padel pri Vinkovem vrhu v bližini Dvora.

Spomenik je 8. oktobra 1957 postavil KO ZB NOV Dvor in je bil prvič obnovljen leta 2002. Zaradi rekonstrukcije križišča je bil začasno prestavljen in po končanju del vrnjen v bližino prejšnje lokacije. Med prestavljanjem je bil poškodovan. Čas, sonce, dež in sneg so na njem pustili svoje sledi in v letu 2020 je sledila nova obnova. Urejena sta bila plato in osvetlitev, sanirane so bile poškodbe, obnovljene črke, vklesana je bila zvezda. S simboličnim prerezom traku so pri obnovljenem spomeniku položili vence veleposlanik Ruske federacije v Republiki Sloveniji, njegova ekscelenca Timur Ejvazov, župan občine Žužemberk Jože Papež, predsednik Združenja borcev za vrednote NOB Novo mesto Dušan Černe in predsednik Občinske organizacije Zveze borcev NOB Žužemberk Darko Pucelj.

Pri spomeniku NOB je kot pilotni projekt in kot druga v Sloveniji postavljena tabla s QR-kodo. Obiskovalec si jo bo lahko prenesel na svoj »pametni« telefon in tako odprl povezavo s spletnim mestom, kjer bo spomenik predstavljen z večjezičnim besedilom in slikovnim gradivom. Pri spomeniku bo lahko prižgal virtualno svečo ali položil virtualni venec in tako simbolično prispeval nekaj sredstev za obnovo spomenikov NOB.

Sredstva za obnovo spomenika so prispevali Veleposlaništvo Ruske federacije v Republiki Sloveniji, Občinska organizacija Zveze borcev za vrednote

Ob odkritju spomenika je spregovoril tudi veleposlanik Timur Ejvazov.

te NOB Žužemberk, Združenje borcev za vrednote NOB Novo mesto, Keko oprema, d. o. o., Stelem, d. o. o., in Franc Jarc iz Žužemberka, RERA, d. o. o., z Dvora in Občina Žužemberk. Obnovitvena dela je opravilo Kamnoseštvo Boštjan Jenič, s. p., Hrastulje, Škocjan.

Darko Pucelj, foto: Sebastian Pelan

JUBILEJI – Slovesno v postojnskem domu upokojencev

Priznanje za Ivana in Marijo Jenček

Na dan žena sta v imenu ZB NOB Postojna predsednik KO ZB NOB Podgura Silvo Gutnik in predsednica KO ZB NOB Postojna Katja Vuga v Domu upokojencev Postojna obiskala zakonca Jenček, 93-letno Marijo in 97-letnega Ivana. Predala sta jima priznanja ob 75. obletnici osvoboditve.

Marija je bila partizanska aktivistka. V njeni hiši so skrbeli in kuhali za partizane. Ivana so novembra leta 1943 Nemci skupaj z osemindvajsetimi vaščani kot osemnajstletnega mladeniča odpeljali v Ljubljano, kjer so vsem ob zaslišanju dali možnost, da gredo k domobrancem ali v koncentracijsko taborišče Dachau. Ker je iz takrat mladih fantov žarela ljubezen do domovine, lastne zemlje in maternega jezika, so se vsi odločili za taborišče, iz katerega se številni niso vrnili. Ivan je imel več sreče. Delal je v tovarni, kjer je izdeloval

letalske dele. Slabo je jedel. Pres-tajal je celodnevno fizično garanje in mučenje. Deležen je bil številnih udarcev. Preživel je.

V živo se spominja: »Iz taborišča sem spomladi leta 1945 pobegnil z nekaj prijatelji in se takrat 21-letni

peš vrnil v domačo vas, kjer so me skoraj ustrelili, ker me niso prepoznali – kaj ne, saj sem bil do konca izčrpan, grintav in hrastav! Tehtal sem komaj 42 kg. S sovaščanom Ivanom Podbojem sva bila tako še dolgo edina jetnika, ki sva preživela taborišče. Ker je naša družina kmalu ostala še brez očeta, sem moral tako sam skrbeti za vse in poprijeti za delo.«

Marija in Ivan sta presrečna sprejela priznanje. Ob podelitvi priznanja so vse prisotne pospremile Marijine besede: »Hvala, ker ste se spomnili na to, kar smo v vojni preživeli. Bilo je težko. In danes smo žalostni, ker želijo pozabiti na vse naše trpljenje, ki smo ga preživeli. Pa tudi zgodovino želijo spremeniti.« Ivan, eden še redkih preživelih taboriščnikov Dachaua, pa nam je za slovo zaigral na harmoniko.

Polona Škodič

REKREACIJA – S kolesom po Poti kurirjev in vezistov

Po Prekmurju, Prlekiji in Slovenskih goricah

Tokrat vas vabimo na izlet po Poti kurirjev in vezistov s kolesom. Izhodišče naše ture je v Murski Soboti, kamor se pripeljemo z vlakom. Od tod se po kolesarskih stezah zapeljemo proti Moravskim Toplicam in naprej do prve kontrolne točke PKV v gostilni Olaj v Gančanih. Od tam sledimo rumeno- modrim markacijam proti Beltincem in naprej proti Veržēju. Med kolesarjenjem si lahko ogledamo veliko zanimivih točk in na glavnem trgu v Ljutomeru pridemo do druge kontrolne točke (žig je na voljo v lokalu na glavnem trgu)

Tu se lagodno kolesarjenje konča, saj sledi nadaljevanje po gričevju Slovenskih goric, kjer se najprej povzpemo na Gomilo in se z 18 metrov visokega razglednega stolpa naužijemo pogledov po Slovenskih goricah in proti Pohorju, Boču, Donački gori ter vse do Medvednice. Pri stolpu v dnevnik odtisnemo že tretji žig. Če bi hodili do tod peš, bi potrebovali deset ur hoje, zato je čas, da si v kmečkem turizmu privo-

ščimo počitek do naslednjega dne. Lahko pa to storimo že dobro uro prej v Bio termah v Mali Nedelji.

Drugi dan nas čaka razgibana vožnja proti Cerkvenjaku in Zavrhu, kjer prikolesarimo do 17 metrov visokega Maistrovega razglednega stolpa z lepimi pogledi na prevoženo pot in nadaljevanje poti proti Mariboru. V hiši malo pod stolpom nas čaka četrti žig poti. Tu si lahko vzamemo čas še za ogled Maistrove spominske sobe.

Zatem nas pot pelje na Zgor-nje Koreno, od koder se začnemo spuščati proti Zgornjemu Dupleku. Lepi pogledi na Dravsko polje, Maribor in Pohorje nas vsekakor navdušijo. Iz naselja Malečnik nas čaka še vožnja do Slomškovega trga v Mariboru, kjer na glavni pošti odtisnemo še zadnji, peti žig.

Po prevoženih dobrih 100 kilometrih svojo pot končamo na Železniški postaji Maribor in se z vlakom odpeljemo nazaj domov. Na popotovanju nas spremljajo številna spominska znamenja iz časa narodnoosvobodilnega boja in krajevne znamenitosti ter velika prijaznost domačinov.

Priporočam vam, da si pred potjo preberete vodnik Poti kurirjev in vezistov, ki ga lahko naročite po elektronski pošti: info@društvo-prijateljev-poti.si ali pa si opis poti ogledate na spletni strani Pot Kurirjev in vezistov NOB – o knjigi Pešpoti (pespoti.si)

Franc Štibernik

PISMO

»Komu so komunisti leta 1941 uzurpirali oblast, prosim?«

Leta 1941 sem bil rojen. Poleti 1944 sem bil star 3,5 leta. Mamina prijateljica, rojena v Rusiji, me je peljala na sprehod po Gosposki ulici v Mariboru. V nekem trenutku se je moje glave dotaknila pištola esesovca, da bi me ubil, ker sem govoril slovensko. Nekako ga je prepričala, da je odnehal. Moj oče je isto leto doživel izdajo, aretacijo, izgon v nacistično taborišče Flossenbürg in tam so ga pokončali, preden sem imel štiri leta. Koniec vojne smo dočakali na Špičniku, ker je bila naša domača hiša

bombardirana. Nikoli nisem niti slišal niti bral, da je katera izmed političnih strank, dovoljenih v Kraljevini Jugoslaviji, organizirala odpor in upor proti okupatorju, ki je Slovence poskušal izbrisati, ukiniti. Komu so torej komunisti odvzeli vlogo vodje upora in osvobajanja Slovencev? Kako so to zmogli, če so bili tako maloštevilni v primerjavi z »uradnimi« strankami, poklicanimi za vodenje ljudstva, nepomembno številni? Kaj ste v izjavi ob dnevu OF zapisali, gospodje in gospe s SAZU, o delovanju »ura-

dnih« strank in oblastnikov ob okupaciji Slovenije leta 1941, ki je za primorske Slovence bila nadaljevanje dveh desetletij okupacije in jih je zato bilo precej tudi v Mariboru? Če niste o tem ničesar rekli, ali je izjava dovolj celovita, da je v čast Akademiji znanosti in umetnosti? Znanost pač ni zares znanost, če je pristransko slepa za bistvena dejstva.

Zasl. prof. dr., dr. Matjaž Mulej, Maribor, član treh mednarodnih akademij znanosti (ne pa SAZU)

JUBILEJI

95 let
Zorana Klemna

Tovariš Zoran Klemen je 24. aprila letos dopolnil častitljivih 95 let. Kot vse mlade fante so ga leta 1944 vpoklicali v nemško vojsko, toda ker je bil Zoranov oče že takrat v partizanih, je tudi Zoran dobil zvezo, da se pridruži partizanom. Kmalu po prihodu v partizane je bil vključen v centralno tehniko KPS. Opravljal je delo strojnika v največji tiskarni v Kočevskem rogu, ki je delovala v popolni ilegali. Proti koncu vojne se je tiskarna morala umakniti v Gorski kotar, kamor so evakuirali tudi vse tiskarske stroje.

Po osvoboditvi je deloval v začasni upravi severne Štajerske v Mariboru in se julija 1945 vrnil domov v svoj rodni kraj. Zaposlil se je v Steklarni Hrastnik kot kovinostrugar, pozneje pa je opravljal dela v nabavnem oddelku in tako dočakal upokojitev.

Z ustanovitvijo Zveze združenj borcev Slovenije se je leta 1952 včlanil v ZB Hrastnik KO Steklarna, kjer deluje že 69 let. Bil je tri mandate podpredsednik občinskega združenja ZB Hrastnik, član IO in tri mandate tudi predsednik KO ZB Steklarne. Po preteku funk-

cije predsednika je še danes njen podpredsednik, bil pa je tudi član komisije za spomeniško varstvo. V združenju nam je pripravil celovito razstavo partizanskega tiska, ki ga je takrat zbiral, in vse primerke še danes skrbno čuva in ohranja.

Tovariš Zoran še danes kljub svojim letom sodeluje tudi v gasilski zvezi in Planinskem društvu Hrastnik. Kot aktivni član ZB za vrednote NOB je pomagal organizirati pohodništvo v občini in je sodeloval pri pripravi in izdaji brošure Pot spominov NOB občine Hrastnik. V njej je povezanih 15 točk, kjer so v času druge svetovne vojne potekali pomembni dogodki pri organizaciji upora. Za svoje delo je Zoran Klemen prejel vrsto priznanj. Na predlog ZB za vrednote NOB Hrastnik je leta 2017 prejel tudi zlato plaketo ZZB NOB Slovenije.

V ZB NOB Hrastnik imamo med člani samo še tri udeležence NOB in med njimi je tovariš Zoran. Ob tem jubileju mu iskreno čestitamo in želimo trdno zdravje.

ZB za vrednote NOB Hrastnik

PREJELI SMO

»Zapeljana ovčica«

Rada bi opozorila, da Balantiča, kar pomnim, argentinski intelektualci in domača domobranska stran predstavljajo kot zapeljano ovčico. Ko je bila pripravljena Balantičeva pesniška zbirka v Sloveniji, se spominjam, da sta prišla k mojemu očetu Marjan Breclj in Ančka Levarjeva. Ančka Levarjeva je protestirala proti izidu Balantičeve poezije, ker je bil zanjo zločinec, saj je sodeloval pri mučenju in smrti njegove sestre. To imam v spominu, ne vem pa, kako je potem uradno prišlo do prepovedi izdaje. Se pa ob letošnji državni proslavi na Mali gori kaže, komu je v interesu, da se Balantiča predstavlja kot zapeljano ovčico. Ko je Jože Javoršek v svojih delih pisal, da so vsi oefarji vedeli, da ne smejo iti na prehod skozi žico Ljubljane, kjer je »dežural« Balantič, ker je vse znane ljudi, ki so pripadali OF, ovadil, je doživljal grozeče nočne telefonske klice v slogu »Mrtvi domobranci te pozdravljajo!« in podobno. Domobranska stran želi izenačiti Balantiča s Kajuhom, »da bi izenačila kulturne dosežke med partizani in domobranci«, zato se krčevito bori, da bi Balantiču povzdignili umetniško raven. Je pa oče Balantičovo poezijo kritično ocenil v svoji knjigi Mrtvaški ples.

Živa Vidmar

PESEM

Ko so kostanji cveteli

Ko so kostanji cveteli, so prvič se zbrale: matere, sestre, hčere in žene so stopale mirno, z voljo gigantov v jedro nasilja ponesle ljubezen.

Dvignile glavo v strnjenih vrstah za tiste v ljubezen ovite, v radosti vzklite, v srcih objete za življenje, za pesem so v dišečih kostanjih se prebudile.

Ne tema, ne grožnja, ne strah pred morijo ni zmožni zlomiti ne sestre ne žene, še več, s pogumom, z uporom, z ljubeznijo so ulice prebudile.

Hodile so tiho z rdečo rožo po beli Ljubljani, iz peščice v reko več tisočih se prelile, strele v obeh so sovraga zmotile, rešile njih mnogo, jim vero vtilile.

Hodile smo mirno, z maskami, pesmijo, rožo in vero, da vse, ki rodile smo njih, in besedo spet skupaj, v strjenih vrstah, pogledamo čez vso to bedo.

S strelo ljubezni na ulicah glavnega mesta danes peščica, jutri že reka dramimo srca, današnjo potrebo po jasni povedi za srečo, za mir in za lepo besedo.

Violeta Bulc

Korenine slovenske državnosti – 30 let osamosvojitve

Kmečki upori

Piše: dr. Martin Premk

Pomemben del naše zgodovine so tudi kmečki upori, ki so prvič izbruhnili prav v času turških vpadov in reformacije. Prav turški vpadi so bili povod za prvi večji kmečki upor na Koroškem leta 1478. Potem ko so sredi 15. stoletja Turki zavzeli Carigrad in osrednji Balkan, so plemiči in cerkveni oblastniki zaradi obrambe pred njimi od kmetov zahtevali vedno višje dajatve, nato pa so se med prodori Turkov poskrili v svoje gradove in prebivalce pustili nezaščitene.

Zato so na Koroškem leta 1478 kmetje pod vodstvom Petra Vunderliča sami prevzeli oblast in zbrali svojo vojsko. Plemiči in cesarska oblast so se odločili upor zatreti, vendar je prav takrat prišlo do napada Turkov, ki so porazili uporne kmete, cesarska vojska pa kmetom ni pomagala v boju. Namesto tega je po pustošenju in odhodu turške vojske uporne kmete polovila in kaznovala. Zaradi novih naraščajočih dajatev in zahtev plemiške in cerkvene gospode ter omejevanja kmečke trgovine je leta 1515 izbruhnil splošni »vseslovenski« upor, ki je zajel skoraj vse dele slovenskega ozemlja. Upor se je začel z ubojem osovraženega graščaka Julija Turna iz Kočevja in se razširil po vsem slovenskem ozemlju razen Goriške. Kmetje so se zbi-

rali v »kmečko zvezo«, odrekli so podložnost plemičem, začeli napadati gradove ter deliti premoženje plemičev. Na vrhuncu upora se je proti plemičem in cerkveni gospodi borilo okoli 80.000 tisoč ljudi, kar je bilo približno deset odstotkov takratnega prebivalstva. Kmetje pa so še vedno verjeli cesarju in zaupali vanj, od njega so zahtevali, naj jih zaščiti pred plemiči in Turki. Vendar je cesar kmalu skupaj s plemstvom in cerkvijo zbral vojsko in najemniške vojake ter začel boj z upornimi kmeti. V nizu spopadov so bili kmetje poraženi, mučeni in ubiti, požganih je bilo mnogo vasi. Nasilje vojske nad ljudmi je, ker je bil plemiškega stanu, z odobravanjem opisal tudi Janez Vajkard Valvasor.

Iz časov »vseslovenskega« upora so se ohranile tudi prve tiskane slovenske besede. V sicer nemškem besedilu natisnjene pesmi, ki so jo peli najemniški vojaki, so bile tudi besede, ki so jih vzklikali uporniki: »le vkup, le vkup, uboga gmajna« in »stara pravda«. Uporni kmetje so morali nato plačevati še poseben davek. Najbolj znani kmečki upor je prav gotovo hrvaško-slovenski kmečki upor, ki je izbruhnil zaradi nasilja plemiča Franja Tahija in še vedno težkega položaja kmetov. Uporna kmečka vojska, ki

je štela približno 20.000 ljudi, se je pod vodstvom Matije Gubca in Ilije Gregoriča v več bitkah spopadla s plemiško vojsko in bila dokončno poražena v bitki pri Stubici. Sledilo je kruto maščevanje plemičev in cerkvenih oblastnikov, v katerem je bilo mučenih in ubitih na tisoče kmetov. Znova so se kmetje uprli skoraj po vseh območjih Slovenije leta 1635. Kmetje so med uporom požgali več gradov, samostanov in župnišč, a je bil tudi ta upor kmalu kruto zadušeni.

Zadnji večji kmečki upor na Slovenskem je bil tolminski kmečki upor leta 1713, ki je izbruhnil zaradi prevelikega plačevanja davkov. Upor se je začel z napadom na župnišče na Šentviški gori in se razširil do Vipavske doline in Krasa. Ob last je upor zadušila z vojsko, vodje upora so bili mučeni in usmrčeni. Po reformah Marije Terezije in Jožefa II., ki so vpeljale več pravnega reda, omejile samovoljo plemstva in duhovščine, na Slovenskem ni bilo več večjih kmečkih uporov. V naši zavesti so »kmečki upori« ostali zapisani kot junaška dejanja naših prednikov, ko se je domača ali tuja oblast začela nasilno in zatiral-sko obnašati do ljudi. Takrat je upor naša pravica in dolžnost.

(se nadaljuje)

Komemoracije, spominska srečanja, pohodi

Poljance nad Bovcem:

9. maja je bil spominski pohod na Poljance nad Bovcem, kjer smo se poklonili spominu na tri padle partizane. Bili so žrtve v bitki z nemškim okupatorjem 26. aprila leta 1944.

Spominskega pohoda se je udeležilo veliko pohodnikov, ki so v lepem vremenu prisostvovali spominski proslavi v skladu z ukrepi NIJZ. Vsi navzoči so bili navdušeni nad programom, ki ga je pripravil predsednik Kulturnega društva Golobar Mitja Cuder. Z uvodnim nagovorom je spomnil na 9. maj, ko je pred 76 leti zasijala svoboda in ki je na koledarju z velikimi črkami označen kot dan zmage. Na to prihodnji rodovi ne bi smeli pozabiti, saj se je od tam tlakovala pot do naše samostojne Slovenije. Program je bil obogaten z recitali, ki sta jih pripravila člana dramske skupine Bovec, Slavica della Bianca in Peter Cuder.

Slavnostni nagovor je imel Rok Uršič, predsednik Združenja borcev za ohranitev vrednot NOB treh občin Gornjega Posočja. Njegova beseda je povzemala spomine in pričevanje domačina, ki je kot otrok doživel grozote vojne.

Spominsko proslavo je spremljal pevski zbor Golobar s partizansko pesmijo. Pred koncem komemoracije sta sorodnik padlega partizana Franca in član lovske družine Bovec k spomeniku položila žalni venec.

Lovska družina Bovec od postavitve obeležja leta 1956 vestno skrbi za ureditev dostopa do tega spomenika pod Kaninom. Zahvala gre tudi Vojku Remcu, članu LD Bovec in simpatizerju vrednot NOB.

Mitja Cuder

PRIPELJI
PRIJATELJAPovabite
neomejeno
število
prijateljev

SKENIRAJ ME

Pripelji

prijatelja

ENERGIJA PLUS

KJER JE PRAVA ENERGIJA DOMA.

2 x 40 EUR
= 80 EUR
DOBROPISA
za vas in vašega
prijatelja

Prijateljem priporočite Energijo plus. Ob sklenitvi pogodbe bosta oba prejela **dobropis v višini 40 EUR**, ki ga lahko koristita za plačilo elektrike, zemeljskega plina oziroma ostalega blaga in storitev iz ponudbe Energije plus.

Povabite **neomejeno število prijateljev** in prihranite tudi v naslednjih mesecih.

Akcija traja do vključno
30. 6. 2021

080 21 15 • 02 22 00 115 • info@energijaplus.si • energijaplus.si

IMELI SMO LJUDI

Vladimir Jan

Januarja se je po Dolenji Trebuši razširila vest, da je prenehalo biti srce Vladimira Jana, po domače Plazarskega Ladkota. Na svoji skoraj devet desetletij dolgi življenjski poti je pustil močan pečat na številnih področjih, predvsem v kulturi, saj je režiral in organiziral dogodke na občinski ravni ter v domačem kulturnem domu, za zgraditev katerega si je kot predsednik Krajevne skupnosti Dolenja Trebuša prizadeval. Na odru omenjenega doma je nemalokrat stal kot pevec, igralec, zborovodja, glasbenik ali pa je po prireditvi potegnil meh svoje harmonike in razveseljeval staro in mlado. S kulturnim programom je obogatil odprtje gasilskega doma, ki ga je v začetku 80. let kot pobudnik in ustanovni član domačega prostovoljnega gasilskega društva (PGD) tudi gradil. Kot dolgoletni predsednik krajevne organizacije Zveze borcev v Dolenji Trebuši in pobudnik postavitve številnih obeležij NOB v trebušarski krajevni skupnosti je organiziral prireditve v spomin padlim borcem v Dolenji Trebuši in Stopniku. Živel je s svojim krajem in njegovimi prebivalci.

Niso se še posušile solze ob njegovem slovesu, ko je le teden dni pozneje za vedno zaprla oči njegova 89-letna žena Vladimira, po domače Mirka. Pred 65 leti se je primožila na domačijo v Plazu, kjer sta z možem dala življenje trem otrokom. Debelejšo rezino kruha je petčlanski družini poleg obdelovanja skopih trebušarskih strmin dajalo Cestno podjetje, kjer je bil Ladko vesten delavec vse do upokojitve. Mirka je velikokrat sama skrbela za družino in kmetijo, saj je bil mož zaradi sodelovanja v društvih in krajevni skupnosti pogosto odsoten. Razumela ga je in podpirala, saj je bila v mladih letih tudi ona dejavna v prosvetnem in dramskem društvu. Svoje znanje sta prenašala na otroke, vnuke in pravnuke, na katere sta bila nadvse ponosna. Mimoidočemu se je pogled ustavil na cvetočih pelargonijah, prišlek pa je bil deležen gostoljubja in prijazne besede obeh Plazarjev. Idrjica bo se vedno šumela pod domačijo, kjer sta živela nona in oči, kot so ju klicali vnuki, ki so ob njunem slovesu strnili misli: »Nista nam dala milijonov, dala pa sta nam srčnost, čut do sočloveka, skromnost in prijaznost.«

Milan Štulc

Dr. Cvetko
Vidmar

V njegovem rojstnem Braniku smo se 24. marca poslovili od pokončne Slovenca, Novogoričana, ki je

nadvse ljubil svojo družino, domovino in Goriško, Cvetka Vidmarja (1932–2021). Že kot otrok je občutil brutalnost fašizma in nato še nacistični teror, ko so požgali Branik in Komen ter vse prebivalce izgnali na prisilno delo v Nemčijo. Skupaj s staro mamo Francko se je Cvetko vrnil v porušen dom. Ti travmatični dogodki so ga oblikovali v izjemno trdno, a prijazno, strpno, socialno občutljivo in pravično osebnost.

Po diplomi na Pravni fakulteti leta 1956 je bil vojak jugoslovanskega bataljona v mednarodni sestavi mirovne misije OZN na Sinaju. Uspešno je deloval tako v javni upravi kot v gospodarstvu in postal doktor pravnih znanosti na Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani. Bil je republiški svetovalec izvršnega sveta SRS in generalni tajnik predsedstva SRS. Zgodovinske spremembe nastanka nove države je dočakal kot član izvršnega sveta skupščine občine Nova Gorica in bil je član Zveze veteranov vojne za Slovenijo. Leta 1991 je bil soustanovitelj Društva Slovenskih izgnancev in internirancev, ustanovitelj Društva izgnancev Severne Primorske in izgnancev iz Branika ter Komna. Je avtor brošure Primorski izgnanci in interniranci. Z Branikom je vse življenje ostal povezan. Domačini so mu izjemno hvaležni za izid dveh zbornikov z naslovom Kronika Rihemberka – Branika, prvi in drugi del. Raziskoval je tudi delovanje protifašistične organizacije TIGR in leta 2000 napisal knjigo TIGR v Rihemberku – Braniku. Bil je dragocen član društva TIGR Primorske vse od ustanovitve društva leta 1994. V ZZB za vrednote NOB je sodeloval v več odborih in komisijah za zgodovino. Leta 2009 je izšla njegova izjemno dragocena knjiga z naslovom Zadnja tuja vojaška okupacija slovenskega ozemlja z orisom Zavezniške vojaške uprave v Slovenskem Primorju.

V samostojni Sloveniji so politiki opustili nadvse uspešno strategijo policentričnega razvoja Slovenije in dali prednost centralizmu in razvojni osi Maribor–Ljubljana–Koper. Vidmar je bil leta 1994 med soustanovitelji društva Forum za Goriško, ki se je zavzemalo, da bi z ustanovitvijo pokrajin ponovno zagotovili enakomernejši razvoj Slovenije in preprečili prazenje podeželja, ki ima katastrofalne in nepopravljive posledice še zlasti na nacionalno obmejnih območjih.

V slovo je Cvetko Vidmar svoji ljubljani družini, ženi Mileni, hčera-ma Maji in Nadici, vnukinjam Emi in Neži ter vnukoma Janu in Matjažu in tudi vsem nam zapustil dragocene spomine v še neobjavljeni knjigi z naslovom Kako je bilo, ko si bil še majhen?

Mag. Boris Nemec

Alojzij Vrhovec

V začetku aprila smo se na družinskem pogrebu na pokopališču v Podcerkvi v Loški dolini poslovili od Alojzija Vrhovca, rojenega 8. maja 1953. Kot drugi sin očeta

Alojzija, borca v narodnoosvobodilnem boju, in mame Ljudmile je živel v domači hiši z ženo Katari-no in hčerjo Špelo v Starem trgu pri Ložu. Bil je dober sosed, vedno pripravljen pomagati vsakomur, ki je bil pomoči potreben.

Lojze je bil vse do upokojitve zaposlen v Kovinoplastiki Lož. Bil je dolgoletni član krajevne organizacije ZB Loška dolina, vnet obiskovalec vseh proslav in prireditev, posvečenih dogodkom iz narodnoosvobodilnega boja, kritičen do vseh nepravilnosti in krivic, ki se dogajajo v družbi.

Lojze Vrhovec je bil dolgoletni član Prostovoljnega gasilskega društva Stari trg, neutrudni dostavitelj vode v vsakem času, ob vsaki uri v sušnih obdobjih vaščanom hribovskih vasi Bloške planote in Loške doline.

Po končanem služenju vojaškega roka je bil vključen v sestav takratne milice PM Cerknica, uspešno je opravil prva preverjanja ter leta 1989 sodeloval v prvi preizkušnji slovenskega naroda, v kateri so nacionalistični krogi v takratni skupni domovini Jugoslaviji z mitingom resnice in Ljubljani skušali razdvojiti slovenski narod.

Kot izkušen rezervist je bil Lojze Vrhovec tudi v prvih vrstah v vojni za Slovenijo. Bil je opora mlajšim, njegove bodrilne besede so vplivale na samozavest in spoštovanje. Deloval je v veteranskem društvu in drugih stanovskih organizacijah in združenjih. Zaradi vestnega dela v rezervni milici, sodelovanja pri osamosvajanju Slovenije in v vojni zanj je prejel številna odlikovanja in priznanja.

Tone Šepce

Janez Pirnat

V 89. letu se je poslovil kipar Janez Pirnat, med drugim avtor spomenika kulturnikom, umrlim v drugi svetovni vojni, ki so ga leta 2011 postavili v Severnem ljubljanskem parku. Pirnat je prav tako ustvaril spomenik partizanskim poveljnikom in Francu Rozmanu - Stanetu na vogalu Šubičeve ceste v Ljubljani, za katerega je sam menil, da je njegov najboljši spomenik na temo narodnoosvobodilnega boja, saj so na njem tri slike: posvet komandantov, alegorija zmage in pieta, kar zaokroža zgodbo narodnoosvobodilnega boja. Njegovo delo so tudi spomenik NOB v Prevojah ter številni drugi partizanski spomeniki po Sloveniji, njegov opus kipov, risb in slik obsega okrog 2000 del.

Geni, ki jih je prinesel na svet, so bili najboljši, kar je bilo mogoče: bil je sin kiparja Nikolaja Pirnata in književnice in revolucionarke Nade Kraigher, rodil se je 25. septembra 1932 v Ljubljani. Mladost je preživel pri teti svojega očeta, ki je zanj skrbela tudi med vojno, ko je živel v internatu učiteljskega doma v Žibertovi ulici v Ljubljani in se tam šolal. Po končani gimnaziji je začel študirati arhitekturo, pozneje pa je študiral kiparstvo na Akademiji za likovno umetnost v Ljubljani, kjer

je leta 1959 diplomiral in opravil specialko pri profesorju Karlu Putrihu. Študijsko se je izpopolnjeval v tujini, med drugim tudi v Združenih državah Amerike. Leta 1959 je začel urejati odprti atelje na Siparju pri Umagu, kjer je ustvaril nekaj svojih najboljših del.

Druga svetovna vojna se ga je osebno zelo dotaknila, saj so starši leta 1943 odšli v partizane, za mamo kot aktivistko Osvobodilne fronte je Ljubljana postala preveč nevarna, oče je odšel po kapitulaciji Italije, ko se je vrnil iz taborišča. »Moj oče je bil zelo napreden in politično dejaven, in ko so Italijani z žico obdali Ljubljano, so ga takoj zaprli, najprej v belgijsko vojašnico, od tam pa so ga odpeljali v Gonars, kjer je ostal do kapitulacije. V Ljubljano se je vrnil poleti leta 1943 in odšel v partizane. V taborišču v Gonarsu pa je imel moj oče prvič v življenju svoj atelje. Zgodilo se je, da je mladi aristokrat z juga Italije, dr. Mario Cordaro, zdravnik v taborišču, opazil očetov izjemni talent, oče pa je tudi izvrstno govoril italijansko, saj se je šolal v Idriji, ki je bila tedaj pod Italijani. Naredil ga je za svojega asistenta, da mu je prevajal, in mu priskrbel atelje. Skupaj sta zasnovala projekt, ki se je imenoval Gonarska Mati božja. Moj oče je bil izjemen risar, in ko je naredil grafični osnutek tega projekta, je bilo taboriščno poveljstvo navdušeno. Ko so opazili še očetove izjemne portrete dr. Cordara in njegove družine, so hoteli imeti portrete tudi sami. To je bila res farsa njegovega življenja! Dejstvo pa je, da je oče v teh dveh letih v taborišču naredil fantastičen opus, ki se je v celoti ohranil in so vsa njegova dela po vojni vrnila na naslov njegove tete, pri kateri sem živel,« je Janez Pirnat pripovedoval leta 2011 v pogovoru za Svobodno misel.

Jožica Hribar

Danica Ribičič -
Vera

Odhajajo. Odhajajo čudoviti ljudje. Neusmiljeno in dokončno. Poslovili smo se od partizanke Vere v njenem 97. letu (1924–2021) – tiho, skromno, kot je bilo njeno življenje.

Vendar je bilo to življenje eno samo bogastvo. Skromno v začetku, ko je bila še Danica, preprosto kmečko dekle, že kmalu osirotela in je živela pri starih starših v Bregu pri Litiji. Usoda bi ji verjetno namenila drugačno pot, če ne bi bilo vojne! Sedemnjstletna jo je pričakala v krogu svojih domačih in sovaščanov, ki so to vojno in okupacijo sprejeli s sovraštvom in uporom. Danica se je ob veliki podpori sorodnikov in sovaščanov takoj vključila v narodnoosvobodilni boj v okviru Osvobodilne fronte kot aktivista na območju ob Zasavju.

V partizane je pobegnila leta 1943, že izkušena v delu na terenu. Zato se je zlahka vključila tudi v partizanaski boj, sprva kot borka v zaščitni četi, pozneje pa kot šifrantka v Glavnem štabu POV v Lokvah

pri Črnomlju. Kmalu po osvoboditvi Beograda je to delo opravljala tudi v Zveznem sekretariatu za notranje zadeve. Po koncu vojne se je vrnila v Ljubljano in končno zažive-la tako, kot je sanjala v partizanih. Že v partizanih se je poročila z Mitjo Ribičičem, vendar je z njim šele po vojni začela ustvarjati družino. Imela sta tri sinove: Cirila, Mitka in Mišo. Zaposlena je bila na notranjih zadevah vse do upokojitve.

Kaj je Danico »spremenilo« v Vere, izvemo iz njene knjige Zaupanje, ki je izšla leta 1985 pri založbi Borec. Citiram: »Knjiga spominov Danice Ribičič na leta narodnoosvobodilnega boja je pretresljivo, po ljudsko iskreno, neponarejeno pričevanje in nepoveličevalno, pa kljub temu pomembno poročanje o avtoričinih doživljajih v narodnoosvobodilnem gibanju. To je hkrati zgodba o zorenju preprostega, proletarsko sirotnega dekleta v samozavestno žensko z jasnimi pogledi na zgodovino in dogodke, v katere jo je vrgla usoda. In končno je dragocen prikaz izjemno tehtnega prispevka slovenskih žensk v letih velike odločitve z vsemi posebnimi vprašanji, ki spremljajo to poglavje našega narodnoosvobodilnega boja.« Naj dodam: tako globoko človeška in iskrena izpoved naše Vere ni pogosta v sicer bogati literaturi pričevanj o partizanskem gibanju. Pogrešali bomo to preprosto in skromno dekle, ki se je ob svojem pokojnem možu Mitji Ribičiču - Cirilu povzpelo na Olimp družbenega dogajanja tako med vojno kot v času po njej.

Jože Hartman

Vida Gionkar

Ob koncu lanskega oktobra smo se poslovili od naše Vide. Rodila se je 27. maja 1925 na Izlakah, kjer je ostala vse življenje. Med drugo svetovno vojno je delovala kot mlada skojevka, spoznavala pogum in patriotizem OF, ki je pomagal premagati zloglasni nacizem.

Po vojni je kmalu stopila v borcevsko organizacijo in vsa leta opravljala različne naloge in funkcije. Nikoli se ni ustrašila dela. Vsem članom in članicam je bila dobra opora ter tovarišica, vsem je rada pomagala, za vsakega člana si je vzela čas in jih redno obiskovala, ko ji je še zdravje dopuščalo.

Več mandatov je bila članica IO ZZB Zagorje ob Savi. Vsi smo jo spoštovali in ji zaupali. Veliko je prispevala k ugledu Zveze borcev v javnosti. S svojim zgledom pokončne ženske, ki se nikoli ne obrača po vetru, je v svojem okolju pripomogla k temu, da so ji mnogi ljudje zaupali, ker je zagovarjala zgodovinske resnice o NOB in njenih vrednotah. Bila je tudi prejemnica srebrne plakete ZZB NOB Slovenije.

V IO je bila odgovorna za obiskovanje in pogovore s člani in članicami, ki so bili v Domu starejših občanov na Izlakah. Dokler ji je zdravje dopuščalo, je to nalogo z vso humanostjo redno opravljala.

Tudi druge člane je redno seznanjala z novicami o delu IO, organizirala udeležbo članov na proslavah in izletih in bila zaupna prijateljica nekaterim starejšim članom.

Naš predsednik Miloš Prosenc je bil redno v stiku z njo, saj je vedno imela dobre zamisli za delo v naši organizaciji. V svojih beležkah z nekega posveta v Zasavju si je zapisal Vidino odločno misel iz njene razprave: »Blatenje NOB ne prispeva k pomiritvi in spravi, ampak k ponovni delitvi med ljudmi. Izvirni greh za vse, kar se je dogajalo med vojno in po nje, je nacifašizem, ne pa partizanski upor.«

Lani je ob 75. letnici osvoboditve prejela priznanje ZZB za vrednote NOB Slovenije. Člani smo jo lani za njen 95. rojstni dan tudi obiskali. Vsi smo jo imeli radi in zelo jo pogrešamo, saj nam je vedno vlivala optimizem s svojo dobro voljo in iskrihostjo duha, znanjem in bistrim umom vse do zadnjega.

Mari Drobne

Ivana Klobasa

Ivana Klobasa se je rodila 14. maja 1926. leta v Policah pri Gornji Radgoni. Bila je druga izmed štirih otrok matere Marije in očeta Ivana Rožmana. Otroštvo je preživljala na domači manjši kmetiji, kjer je tudi sama kaj kmalu morala poprijeti za vsako delo. Po končani osnovni šoli v Gornji Radgoni izobraževanja ni mogla nadaljevati, saj ni bilo sredstev in ne možnosti za nadaljnje šolanje.

Prišla je druga svetovna vojna. Družina Rožman je bila narodno zelo zavedna. Oče Ivan Rožman je že zgodaj dobil stike z narodno-osvobodilnim gibanjem in povezoval s partizani. Zaradi okupatorjeva terorja so ilegalci našli postojanko v njihovi hiši. Ivankina sestra Marija Rožman je postala mladinska sekretarka organizacije v Policah. Ivana je pomagala po svojih močeh in se povezovala s takratnimi terenskimi delavci. Skrbela je za hrano in kurirsko pošto. V hiši Rožmanovih se je na sestankih zbiral vedno več ilegalcev, med njimi je bil tudi Franc Novak, ki je bil napol ilegalce. Ujet je bil od okupatorja in kot domači izdajalec je izdal Rožmanovo družino. Ivankino sestro Marijo Rožman so ujeli ruski kozaki, jo zverinsko mučili in ustrelili v Črešnjevskem gozdu, kjer ima postavljen spomenik. Očeta so odpeljali Dachau, kjer je leta 1945 umrl od izčrpanosti. Mamo in hčer Ivano so odpeljali v mariborske zapore.

Šele po koncu vojne sta se mati in hči Ivana vrnili na domačijo, ne da bi vedeli, kako naprej. Bili so težki časi in revščina. Ivano sta usoda in ljubezen združili s Karlom Klobaso, s katerim se je poročila in ustvarila družino. Obdelovala sta manjšo kmetijo. Ivana je povila dva sinova, Frančka in Karleka. Bila je skrbna in dobra mama, svoja sinova je vzgajala in učila pravih človeških vrednot: domoljubja, tovarištva in poštenja. Ivana je poleg skrbi za

družino preživljala prosti čas v društvu upokojencev, društvu invalidov, društvu izgnancev, kmečkih žena in diabetikov.

Neizmerno je bila ponosna na dolgoletno članstvo v KO Združenja zveze borcev Gornja Radgona. Udeleževala se je občnih zborov, izletov in drugih srečanj. Rada je zapela ob harmoniki in v družbi prijateljev. Razveseljevali so jo vnuki in pravnuki, ki so jo pogosto obiskovali. Pravnukinja Ana, stara leto in pol, pa je bila pravi sonček v njeni jeseni življenja. Visoka starost 95 let, bolezen in samo življenje so pustili neizbrisan pečat: srce je popuščalo, moči so slabele. Morala je v bolnišnico, od koder se letos ni več vrnila.

Mira Skok Korošec

Anita Berra

22. marca smo se prijatelji, borci in svojci v okrnjenem sestavu v skladu z zdravstvenimi usmeritvami poslovili od naše drage Anite Berre (1936–2021). Bila je družbenopolitična aktivistka in je vse življenje posvetila ljudem. Zavzemala se je za socialno in pravično družbeno ureditev, ki je bila s krvjo pridobljena v času NOB in je izhajala iz smernic OF.

Anita je bila premlada, da bi sodelovala v NOB, vendar so bile vrednote NOB sestavni del njene življenja. Z njimi je živela in jih uveljavljala. Že v rani mladosti se je organizirano pridružila gibanju, ki je imelo vizijo, da bi v družbi prevladali drugačni odnosi, kot so bili pred vojno, ko je primorski narod krvavel pod fašizmom. Kot mlada izobraženka je vse življenje posvetila tej ideji, temu boju, boju za boljši jutri za pravičnejšo družbenopolitično ureditev. Za novi svet, za svet, kjer ne bi bili ljudje več hlapci in sužnji, temveč bi bili vredni dostojnega človeškega življenja.

Nemalokrat je bila osrednja govnica na partizanskih proslavah. Njeni govori so bili vsebinsko bogati, podkrepilni z zgodovinskimi resnicami, čustveni in razumljivi slehernemu udeležencu. Imela je nešteto poslovnih govorov borcev NOB. V okolju je uživala ugled in spoštovanje. Mladim je bila vzor. Sodelovala je v humanitarnih organizacijah, predvsem v organizacijah Rdečega križa.

Kot organizatorka proslav Dobrič je poskrbela, da so bile te izpeljane vzorno, množično in organizirano. V zadnjih letih, ko so se družbenopolitične razmere vse bolj obračale proti neoliberalizmu, je zelo trpela: te krivice, razpad in propad nekaterih uspešnih gospodarskih dejavnosti, brezposelnost, kraja družbenega premoženja, potvarjanja zgodovine, predvsem pa veliko sprenevanje posameznikov, ki so še včeraj pisali učbenike in učili mlade socializma, danes pa govorijo, da so živeli v temi in diktaturi. Poznala jih je, saj je z njimi sodelovala, in tega res ni mogla preboleti. Bolelo pa jo je tudi, da delavec znova postaja hlapec in da nekateri ot-

roci živijo v pomanjkanju. Nenehno je govorila, naj ne dovolimo, da se povrnejo časi izpred druge svetovne vojne. Za njeno življenjsko delo ji je ZZB NOB Slovenije podelila zlato plaketo. Na žalost ji to priznanje ni bilo vročeno osebno zaradi zdravstvenih razmer v državi, vem pa, da bi ji to veliko pomenilo. Naj ji bo večna slava in naj ji vsi borčevski prapori večno plapolajo v slovo!

Livij Knafelc

Miroslav – Mirko Hajdinjak

Februarja letos je sklenil svojo življenjsko pot Miroslav Hajdinjak iz Lendave. Rodil se je 3. julija 1927 v napredni obrtniško-kmečki družini v Odrancih. V družini Hajdinjakovih so se rodili trije sinovi: Jože, Aleksander in najmlajši Miroslav ali Mirko, kot smo ga klicali. Napad Nemčije na Jugoslavijo in poznejša madžarska okupacija Prekmurja sta jih zelo prizadela.

Ker so že pred vojno sodelovali v društvih, ki so imela vodilno vlogo v poznejši organizaciji upora, so tudi sami postali privrženci Osvobodilne fronte. Maja leta 1944 so madžarske oblasti oba brata kot sodelavca OF aretirale in predale Nemcem. Podobna usoda je doletela tudi Mirka. V decembru leta 1944 je bil skupaj s številnimi Prekmurci, ki so dopolnili 17 let, mobiliziran in predan Nemcem.

Zaradi napredovanja zaveznikov so jih umikali in selili po več taboriščih, kjer so opravljali težka fizična dela pri odstranjevanju ruševin in popravilu komunikacij. Maja leta 1945 so jih Anglo-Američani končno osvobodili. Po daljšem čakanju v taborišču se je Mirko lahko vrnil domov. Domov sta se iz Dachaua vrnila tudi oba brata, izčrpana, izstradana, toda živa. Mirko se je takoj po vrnitvi vključil v mladinsko organizacijo (Zvezo slovenske mladine) in sodeloval pri njenih dejavnostih pri obnovi pomurskih vaseh, ki so bile močno poškodovane v pettedenskih bojih med Nemci in Rdečo armado.

Poleg organiziranja in sodelovanja na delovnih akcijah v domačem okolju je bil tudi med organizatorji udeležbe mladine pri gradnji proge Brčko–Banoviči in udeleženec gradnje mladinske proge Šamac–Sarajevo leta 1957. Po končani izmeni se je prijavil v jugoslovansko mladinsko brigado za gradnjo železniške proge Drač–Elbasan v Albaniji. Tudi v domačem kraju je deloval pri gradnji zadružnega doma in železniške proge Sežana–Dutovlje.

Ko so bile ustvarjene možnosti za izobraževanje odraslih, je Mirko storil nekaj tudi zase. Vpisal se je na Srednjo kmetijsko šolo v Mariboru in po končani šoli delal v kmetijstvu. Nekaj let je bil zaposlen v podjetju Varstroj, nato pa je bil izvoljen za direktorja Kmetijske zadruge Lendava. Od tam ga je življenjska pot vodila v politiko., najprej v Zvezo sindikatov, svoje plodno delo pa je končal kot predsednik Skupščine

občine Lendava. Za svoje delo je bil večkrat odlikovan.

Leta 1948 se je vključil v Zvezo borcev. Dvajset let je bil tajnik Združenja borcev območja Upravne enote Lendava. S svojim dobrim poznavanjem narodnoosvobodilnega boja je z vso predanostjo branil njegove vrednote. Zdaj se je pridružil svoji dobra dva meseca prej umrli Cilki, tudi članici Zveze borcev.

Jože Vidič

Ludvik Brence

Živimo v težkem in negotovem času. Ta ne dopušča, da bi se družili in delovali v društvih in organizacijah. V takem položaju smo tudi člani OO borcev za vrednote NOB Oplotnica. Nas je » koronski čas« še toliko bolj prizadel, saj smo v letu dni izgubili osem članov. Zadnji, od katerega smo se poslovili, je bil tudi zadnji aktivni partizan iz naše organizacije.

Ludvik se je rodil leta 1927 v vasi Malahorna v občini Oplotnica. V družini s petimi otroki ni bilo izobila in 12-letni Ludvik je odšel za pastirja nedaleč stran h kmetu. Ostal je do junija leta 1944. Med pašo so se mu približali trije partizani, med njimi je bil tudi domačin Milan Ivanuša. Še isto noč je odšel z njimi. V bližnjem gozdu se je pridružil skupini, ki je nato odšla peš na Roglo. Na zbirnem mestu ga je pregledal zdravnik in ugotovil, da je za boj preslaboten. Poslali so ga nazaj k Bezekovim, kjer je prej živel, in mu naložili naloge informatorja o dogajanju v domači vasi. V oktobru pa je bil mobiliziran in dodeljen 3. bataljonu Šerčerjeve brigade na Pohorju. Njegova oborožitev je bila kratka italijanska puška s strelivom. Kmalu je staknil težko pljučnico, ki jo je preboleval skrit pri teti v vasi Brezje nedaleč od doma. Po ozdravitvi je bil dodeljen vojaški enoti, ki je bila odgovorna za prehrano partizanov. Skrbel je za dva konja in pomagal kmetom, ti so v zameno dajali hrano partizanom. Omenjena enota se je zadrževala v Koroški vasi nad Zrečami.

Osvoboditev je z bataljonom dočkal v Oplotnici. 8. maja 1945 so v Oplotnico med umikom prišli še zadnji okupatorjevi vojaki. Spopad je bil težek in krvav s smrtnimi žrtvami.

Bilo je konec vojnih grozot in začeti je bilo treba na novo, postaviti temelje za prihodnost. Ludvik se je najprej vrnil med domače, nato pa pri 19 letih opravil lovski izpit, zatem izpit za lovskega čuvaja in se tako za vselej zapisal neokrnjeni naravi Južnega Pohorja. Službo lovskega čuvaja je poklicno opravljal do upokojitve. Postal je vodnik lovskih psov in na koncu tudi kinološki sodnik.

Ludvik je bil vsa leta dejaven tudi v naši organizaciji in je prejel priznanje za sodelovanje v NOB. Dokler mu je zdravje dopuščalo, je bil član IO OO ZB Oplotnica. Ludvik si je na svojem domu v Malahorni ustvaril družino. Rodili sta se mu hčeri, v dolgem življenju pa je pozdravil štiri vnuke in sedem pravnukov.

Maja Valenčak

PESEM

Oskrunjeni spomenik

*Na križišču vasi
tam spomenik stoji,
na njem petih borcev imen več ni.
Za narod svoj bili so vdani,
ko v borbo so šli.*

*Možje in fantje polni ste življenja bili
kot cvetlice in sonce na zemlji,
ko zavestno v partizane ste šli,
v borbo za svobodo,
a ob življenje ste bili.*

*Čemu toliko prelite krvi,
da zdaj sovražstvo trošiš,
debil v rane globoke koplješ?*

*V srcu kljuje bolečina,
ko na spomeniku padlim
vidiš razdejanje.
Sprajšujemo se,
le kdo razvraten je tako,
da spomin nad umrlimi
oskrunil je, na tiste,
ki v borbi borili so se.*

*Med puške, mitraljeze
in granate so šli,
da tebi življenje rešili bi.
Ti zdaj živiš,
ne pod fašizmom in nacizmom,
ampak v svobodni domovini.*

*S hudobijo po svobodni zemlji zdaj gaziš,
hudobne sledi za teboj
stopala in roke tvoje puščajo,
oskrunil imena na spomeniku si,
na padle spomin ogrožaš.
A vedi, da v grob
sledi tvoje s tabo bodo šle
in tebi podobnim gorje.*

*Razvratnež, izdajalec
sovražiš ljudi, ki v partizane so šli,
v Titovi vojski borili so se,
ko črno srajco nosil si ti.*

*Vedi, da vse polno nas je,
ki hlabro imamo srce
in branili bomo vse,
ki za svobodo borili so se.
In na njih strohnele kosti
ponosni smo mi.*

Lilijana Bellina

Stella Polaris

*Gozd je, da šumi...
Grob je, da molči...
Duša, da se veseli...
Misli in poje...
V njih se združuje oboje,
Narava in srce!...*

*Še brezdomcem pesmi
Usoda je skovala...
Vkljub tej vihuri besni
Iz krvi je cvet pognala!*

Janez Pernat
(Slovensko pesništvo upora, str. 565)

NAGRADNA KRIŽANKA

Geslo križanke napišite na dopisnico in jo pošljite na naslov ZZB NOB Slovenije, Einspielerjeva ulica 6, 1000 Ljubljana, s pripisom »nagrada križanka« ali pošljite na elektronski naslov: svobodna.beseda@zzb-nob.si **do 15. junija 2021.** Trem izžrebanim reševalcem bomo podarili knjigo.

Ižrebani reševalci križanke iz 66. številke časopisa Svobodna beseda

1. **Janez Plohl**
Keršičev hrib 19, 1422 Trbovlje
2. **Edi Rakovec**
Hočevje 54, 1301 Krka
3. **Genovefa Tonkli**
Breginj 94, 5223 Breginj

Rešitve križanke:
ODPRAVNINA, KARABINJER, ALANIN, ATI, REZA, ATRIJ, KN, ARE, LK, MAOIST, STOA, PRVOMAJSKI KRES, LIANE, DED, ION, PK, AST, DRAŽE, NJ, SOR, GA, MOI, NL, SEANSA, ILSE, OBOA, OVNINA, ANTAL, OS, ONAN, EL, TIARA, RTIČ, NIET, OCVIREK, RANJENEC, RA, MAŽA, AKNE, SKI.

Geslo: PRAZNIK DELA; PRVOMAJSKI KRES

SVOBODNA
BESEDA

je glasilo ZZB za vrednote NOB Slovenije za domoljubna, socialna, gospodarska, politična, zgodovinska in kulturna vprašanja doma in po svetu. Izhaja vsak zadnji petek v mesecu.

Izdajatelj:

ZB za vrednote NOB Slovenije

Zanj: Marijan Križman, predsednik

Uredniški odbor:

dr. Martin Premk (predsednik) dr. Maca Jogan, Metka Mencej, Mitja Meršol, dr. Nevenka Troha

Odgovorni urednik:

Janez Alič

telefon:

041 686 322

elektronski naslov:

svobodna.beseda@zzb-nob.si

Oblikovanje:

Vid Brezočnik

Jezikovni pregled:

Mirjam Furlan Lapanja

Naslov uredništva in naročnin:

ZZB za vrednote NOB Slovenija, Einspielerjeva ulica 6, 1000 Ljubljana

telefon:

(01) 434-44-45; fax: (01) 434-41-17

romana.jemec@zzb-nob.si

	SVOBODNA BESEDA	KOLESC	PRIPAD- NICE IBEROV	STOPALNA KOST	DELEC Z ELEKTRIČ- NIM NABOJEM	KOZINC ŽELJKO	NEMŠKA ZNAMKA AVTOV	RJAVA ŽIVAL, RJAVEC	NOVODOB- NI KOLONI- ALIZEM	ANTON MARTI
	OBRAT ZA PRIDOBIVANJE KISIKA									
	GESLO 1									
	NAŠ TELOVA- DEC ŠTUKELJ					POČELO DAOIZMA GL. MESTO JUŽNE KOREJE				DREVO Z OLIVAMI
SVOBODNA BESEDA	ZAKONČEV OČE	VZPENJAL- KA NA VISOKE VRHOVE	TRAVA Z OZKO GA- NJENIMI LISTI	SVETOVNO MORJE	AMERIŠKO OTOČJE V ALEUTIH (IZ ČRK: TAR)	NAJPO- GOSTEJŠI VEZNIK	KRAJ PRI VELENJU (IZ: ŠALEK) PREPROGA IZ LOČJA		ČEŠAREK, ČOLA (IZ ČRK: LOČ) PLEMIŠKI NASLOV	
GESLO 2										
PRISTANI- ŠČE V VZHODNI ŠPANJI						NIČLA SERGEJ EISEN- STEIN			OSKAR KOGOJ PRIHOD V GOSTE	
KAR JE SPLETENO						SPOJINA S KISIKOM PRVA ELEK- TRONSKA OPERA		ŠVICARSKO FRANCO- SKA REKA		
NAŠA NEKDANJA SMUČARKA MAZE					ANTON RAMOVŠ ZDRAVILNA RASTLINA		IT. PISEC (UMBERTO) SPLOŠČEN KROG	PAS PRI KIMONU LAHKO POLETNO OBUVALO		PRAVLJIČ- NI KAČJI KRALJ
OTROŠKI IZRAZ ZA SPANJE DELOVANJE NA KOGA, DA SE TO KAŽE V NJEGOVM RAVNANJU							BREZ- BARVEN OSTRO DIŠEČ PLIN			
ŠALA, POTEGAV- ŠČINA				IRANSKA VALUTA DRUŽABNA PRIRE- DITEV			NEVESTI- NO PRE- MOŽENJE IVAN POTRČ BANTUJ. LJUDSTVO, ILA	POŽELE- NJE		
PROSTOR ZA VZREJO PSOV						MIRNO, ZADO- VOLJNO ŽIVLJENJE		MANJ- VREDNO OKRASJE ŠVICARSKA REKA AARE		
LOVRO TOMAN		NAPEV, MELODIJA ANDREJ HIENG				NAŠA IGRALKA JUH			ZATOPEK EMIL LEV IVANOV	
GOVORKA IKAVŠČINE						OBLIKOVA- LEC ČESA S STISKA- NJEM				
PREVAL MED BELO KRAJINO IN DO- LENJSKO						SVOBODNA BESEDA ANTON ASKERC		NAJDALJŠA REKA SREDNJE AZIJE (IZ: MIRTA)		SVOBODNA BESEDA

UTRINKI

Proslava za vlado in državo

Osrednja spominska slovesnost Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije ob državnem prazniku dnevu upora proti okupatorju – 27. aprilu, je bila zaradi ukrepov vlade ob pandemiji koronavirusa tokrat na Facebookovem profilu Zveze borcev in na programih nekaterih lokalnih televizij. Osrednje sporočilo obletnice, ki je bila posvečena 80. obletnici ustanovitve Osvobodilne fronte slovenskega naroda, sestavlja slogan: »UPOR. ZMAGA. SVOBODA.«

Vodstvo ZZB NOB Slovenije je na novinarski konferenci 23. aprila 2021 predstavilo stališča in aktualno dogajanje ob 80. obletnici Osvobodilne fronte slovenskega naroda, ob tem pa poudarilo, da je NOB tisti temelj, na katerem se je ustanovila samostojna in neodvisna država Slovenija. Vodstvo ZZB sicer ni bilo presenečeno, da Zveza borcev ni bila vključena v pripravo državne proslave ob dnevu upora proti okupatorju, zato pa toliko bolj začudeno nad odločitvijo, da je bila državna proslava na Mali gori. Kot je povedal predsednik ZZB NOB Slovenije Marijan Križman, je lokacija proslave podpora vlade predlogu novega državnega praznika, 13. maja. Očitno gre, tako

Križman, za poskus izpodrivanja vloge OF v boju proti okupatorjem in domačim izdajalcem ter negiranje pomena NOB.

Na novinarski konferenci sta člana predsedstva zveze borcev dr. Martin Premk in Marjan Šiftar predstavila Spomenico ZZB NOB Slovenije ob 80. obletnici OF, ki sta jo pripravljala delovna skupina ter širši krog sodelavcev ZZB, sprejelo pa jo je Predsedstvo ZZB NOB Slovenije. Vodstvo ZZB s spomenico poziva članstvo ZZB in širšo slovensko javnost k spoštovanju temeljnih človekovih pravic in vrednot upora, svobode, solidarnosti ter enakopravnosti.

Vodstvo ZZB NOB Slovenije je pripravljeno, da kratenje osnovnih človekovih pravic, zapisanih v Ustavo Republike Slovenije, presega vse meje zdravega razuma. Zato meni, da je moralna dolžnost Zveze borcev kot ene najmnogičnejših civilnodružbenih organizacij v Sloveniji, ima skoraj 40.000 članov, od leta 1993 je tudi polnopravna članica mednarodne organizacije Svetovne federacije veteranov, opozoriti na stanje ter aktivirati zvezo borcev ravno v času, ko državi ne gre najbolje.

S. B.

Cvetje na grobove ruskih vojakov

Tako kot vsako leto je tudi letos konec aprila obiskal Tolminsko namestnik vojaškega atašeya Ruske federacije v Sloveniji, podpolkovnik Sergej Lemešev, in položil cvetje na pokopališčih, kjer so pokopani ruski vojaki, ki so padli v bojih na najbolj zahodnem delu slovenskega ozemlja v drugi svetovni vojni.

Najprej je položil cvetje na grobnici v Dolenji Trebuši, zatem na pokopališču

v Breginju in Kobaridu. Cvetje je položil tudi pri obeležju ob Napoleonovem mostu. Atašeya so spremljale delegacije Zveze borcev, društva Sever in ZVVS Gornjega Posočja s praporji. V Kobaridu je bil prisoten tudi podžupan občine Kobarid Marko Miklavič. Sergej Lemešev si je v Breginju na kratko ogledal še muzej – zbirko vnetega zbiralca vojaških predmetov Zdravka Mazora, v katerem so razstavljeni tudi predmeti, ki so jih med vojno nosili ruski vojaki.

Zaradi pandemije covida-19 KO ZB Kobarid letos prav tako ni mogla pripraviti pohoda po poti narodnega heroja Marka Redelonghija. Je pa delegacija na dan njegove smrti, 5. maja, položila cvetje pri spomeniku v Starem selu in na njegov grob na pokopališču v Sedlu. Spomnimo, da je Marko, da ne bi prišel v roke Nemcem, zadnji naboj uperil vase in junaško končal svoje življenje. Marljivi člani KO ZB Kobarid iz Breginja so do Brdc, kjer stoji spominsko obeležje, prav v zadnjih dneh aprila naredili in označili novo pešpot, ki vodi iz bližine breginjskega pokopališča. Ta pot je dostopnejša in varnejša od stare.

Vojko Hobič